

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz doksan dördüncü İçtima

17 . 2 . 1339 Cumartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı Sabık hulâsası	356:357	6. — Takrirler	358
2. — Sualler	356,385	1. — Kars Mebusu Fahreddin Beyin, yeniden madenî meskûkât darbedilmesine dair takriri	358:359
1. — Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Bey'in; Bogazlyanlı Sâmi Ağa hakkında Adliye Vekâletinden sual takriri	357	7. — Mazbatalar	359
2. — Sinob Mebusu Rıza Vamık Beyin, Sırbistan'daki ahaliî müslimeye dair suali ve Hariciye Vekâleti Vekili Rauf Beyin tahriri cevabı	385	1. — Oltu Mebusu Rüstem Beyin, İstik- lâl Madalyası Kanununa zeyil kanun tek- lifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/659)	359:360
3. — Âzayı Kiram muamelâtı	362,384	2. — Amasya Mebusu Ömer Lûtfi Be- yin, Bilûmum şirket ve müesseselerde Türkçenin istimali hakkında kanun tek- lifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/658)	360
1. — Memurin Muhakemat Tetkik He- yetine Üçüncü Şubeden gösterilen nam- zetler	362	3. — Ergani Mebusu Sırrı Beyin, Nı- sabı müzakere Kanununun altıncı ve sek- zinci maddelerinin tadiline dair kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/665)	360
2. — Memurin Muhakemat Tetkik He- yetine Birinci Şubeden gösterilen namzet- ler	384	4. — Burdur Mebusu İsmail Subhi Beyin, vilâyatı müstahlasa ve İstanbul'da emvali gayrimenkule muamelâtına munha- sır olmak üzere Tecili düyun yapılmasına dair Kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/654)	360
4. — Muhtelif evrak	357	5. — Takas muamelesi yapılmasına dair kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası	360
1. — Lord Curzon'un Sulh Konferan- sındaki beyanatı münasebetiyle Bitlis meşayihinden mevрут telgraf	357		
5. — Teklifler	357		
1. — Kütüphane Encümeninin, Nizam- namei Dahilinin Kütüphaneye mütaal- lik bir maddesinin tadiline dair kanun teklif (2/666 mükerrer)	357:358,361:362		

	Sayfa	Sayfa
6. — Evkaf Müdiriyeti Umumiyesine avans itasına dair kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası	360	
7. — Ergani Mebusu Mahmud Beyin, Ergani livâsı merkezinin Palo'ya nakli hakkında kanun teklifi ve Dahiliye Encümeni mazbatası (2/647)	360	
8. — Erzurum Mebusu Salih Efendinin, Belediyeler tarafından celbedilecek eczayı tıbbiyenin Gümrük Resminden muafiyetine dair kanun teklifi ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası (2/407)	361	
8. — Müzakere edilen maddeler	362	
1. — Hariçten ithal edilecek hayvanatı		bakariye ve feresiyenin Gümrük Resminden muafiyetine dair kanun lâyihası ile Kütahya Mebusu Ragıb Beyin, Ziraat makinelerinde istimal edilmek üzere hariçten ithal olunacak benzin, benzol, mazot, maden kömürü ile makina yağı ve damızlık ve çift hayvanatı ve sairenin Gümrük Resminden muafiyetine dair kanun teklifi ve Muvazenei Maliye ve İktisat encümenleri mazbataları
		362:367
		2. — Adana'nın işgal devrine ait dâvalar hakkında kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası
		367:384

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 1,30

REİS — Birinci Reisvekili Hüseyin Avni Beyefendi

KÂTİP : Hakkı Bey (Van)

REİS — Celseyi açıyorum. Zaptı sabık hulâsası okunacak.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Reisisani Ali Fuad Paşa Hazretlerinin tahtı Riyasetlerinde bilinikât zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. İstanbul darüleytamlarına tahsisat itasına ve Müdafaai Milliye bütçesine muhassasat ilâvesine dair levayihî kanuniye Muvazenei Maliye Encümenine, İzmir'in işgalinden 1335 senesi Mayıs iptidasına kadar hizmet eden zâbitana kıdem zammı itasına dair Ertuğrul Mebusu Hamdi Beyle refikinin teklifi kanunisi Lâyiha Encümenine, Askerî tekaüt ve istifa Kanununun tadiline dair lâyihai kanuniye Müdafaai Milliye Encümenine, Mucur merkezinin nakline dair Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı ve Kırşehir Mebusu Sadık beylerin tavrileri Dahiliye Vekâletine, Rize ve havalisinde fındık ve saire yetiştirilmesi hakkındaki teklifin tesrii intacına

dair Lâzistan Mebusu Esad Beyin tavriri İktisat Vekâletine, Gümrük tarife Kanununun tadiline dair Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye İktisat Encümenine verildi, Ormanlar hakkındaki kanunlar müreccih mevad ruznamesinin en son maddesine alındı. Hiyaneti vataniye ile mahkûm Hacı Mehmed ve Hacı Mahmud ile idama mahkûm Ali Efe hakkındaki hükümlerin tasdikine dair Adliye Encümeni mazbataları bilmüzakere kabul edildi. Hapsanesinin tebdiline dair Kayserili Hacı Mahmud imzasıyla verilen istida ve Trakya mahakimince hiyaneti vataniyeden dolayı verilecek hükümlerin keenlemyekün addine ve evrakın maahkimî aidesine tevdiî lüzumuna dair Adliye Encümeni mazbatası kabul olundu ve Cumartesi günü toplanılmak üzere İçtimaa nihayet verildi.

Birinci Reisvekili
Hüseyin Avni

Kâtip
Hakkı

Kâtip
Süleyman Sırrı

2. — SUALLER

1. — *Yozgad Mebusu Süleyman Sırrı Beyin, Boğazlıyanlı Sâmî Ağa hakkındaki sual takriri Adliye Vekâletine*

REİS — Zaptı sabık hulâsası hakkında söz isteyen var mı? Zaptı sabık hulâsası aynen kabul edilmiştir.

ŞEVKET B. (Bayezid) — Reis Bey bir sualim vardı. Henüz sualime cevap verilmemiştir. Tekidediyorum, lütfen cevap verilsin.

REİS — Şevket Bey sualiniz hangi vekâletten?

ŞEVKET B. (Bayezid) — Dahiliye, Adliye ve Müdafaai Milliye vekâletlerinden.

REİS — Efendim, Dahiliye, Adliye ve Müdafaai Milliye vekâletlerine tekidederiz. Cevabımı versinler.

4. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Lord Curzon'un Lozan Sulh Konferansındaki beyanatı münasebetiyle Bitlis meşayihinden mevрут telgraf*

REİS — Efendim, Lord Curzon'un beyanatı münasebetiyle Bitlis meşayihinden mevрут telgraf var. Hariciye Vekâletine gönderiyoruz.

5. — TEKLİFLER

1. — *Kütüphane Encümeninin, Nizamnamei Dahilinin kütüphaneye mütaallik bir maddesinin tadiline dair kanun teklifi (2/666 mükerrer)*

REİS — Nizamnamei Dahilinin tadiline dair Kütüphane Encümeninin teklifi kanunisi var, efendim.

SALİH Ef. (Erzurum) — Nizamnamei Dahilî zaten hep bozuktur. Padişahın Nizamnamei Dahilîsiydi.

REİS — Kütüphane Encümeni bir maddenin tadilini teklif ediyor. Encümen namına geldiği için müsaade ederseniz ruznameye alacağız. Kütüphane Encümeni teşekkül etmiştir. Encümen teklif ediyor ki, ilmühaberle kitap verilmesi usulü vardır. Bu usulün ilgası, kitapların harice çıkmaması için Nizamnameye bir madde ilâvesini istiyorlar.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Arkadaşlar bu maddenin müstacelen müzakeresini istirham ediyorum. Çünkü, kütüphaneden kitap

çıkacak olursa İstanbul'daki emsali gibi, meydana kitap kalmıyacak. Bunun müstacelen müzakeresini teklif ediyorum. Teklif beş altı satırdan ibarettir. Şimdi müzakeresinin kabülünü rica ediyorum.

HAKKI B. (Ergani) — Kitap okumıyacak mıyız?

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Efendim, git de oku orada, kütüphane istiyabediyor ve eder.

REİS — Efendim, müsaadenizle bunu müstacelen Nizamnamei Dahilî Encümenine havale edelim.

Dr. MUSTAFA B. (Kozan) — Reis Bey beş satırdan ibarettir. Nizamnamei Dahilî Encümenine havale etmeden burada müzakere edilirse ne olur?

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim arkadaşlarımız bir lâyiha veriyor. Bu lâyhada beş satırdan ibarettir diyorlar. Bu basit mesele için usulü tağyir edecek olursak yarın her arkadaş benim de bir satırdan ibaret teklifim vardır diye buraya gelir, teklif eder ve ruznameye alınsın der.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Bir arkadaşınız bunu şahsı namına vermiyor. Encümen kararıyla veriyor.

REİS — Efendim arkadaşımızın teklifini Makamı Riyaset Nizamnamei Dahilî Encümenine havale etti. Heyeti Celileniz müstacel ruznameye alıp müzakere edilmesini kabul ederse ona diyecek bir şey yoktur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Mademki Kütüphane Encümeninden gelmiştir ve bu teklif o encümene aittir. Onun için tekrar o encümene gitmesine lüzum yoktur. Burada müzakere edilir, istisnai muamele olamaz. Onun için müzakere edilsin.

REİS — Nizamnamei Dahilînin bir maddenin tadilini istiyorlar. Yani kütüphaneye ait bir maddenin tadili zaruridir diyorlar. Arkadaşlar bunu rica ediyor. Bunu Nizamnamei Dahilî Encümenine havale ediyoruz. Arkadaşlarımızdan rica ediyorum, sükût etsinler.

Dr. MUSTAFA B. (Kozan) — Nizamnamei Dahilîde böyle bir şey bilmiyoruz.

REİS — Kütüphanenin tanzimi ve bir yer icarı gibi bir mesele olursa o başka... Fakat Kütüphane Encümeni Nizamnamei Dahilînin bir

maddesinin tadilini teklif ediyor. Binaenaleyh Nizamnamei Dahilî Encümenine havalesi zaruridir. Fakat burada bugün derhal, müzakeresini teklif ederseniz, Heyeti Celilenin reyine vaz' ederim. Arkadaşlarımızın şifahi teklifi veçhile ruznameye alınarak müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Efendim, müsaade buyurun, ellerinizi indirin. Rica ederim, kâtip efendilerden birisi yerine teşrif buyursun.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Reis Bey. Reye vaz' edilen ne olduğunu anlıyamadık.

REİS — Müsaade buyurun sonra arz ederim.

6. — TAKRİRLER

1. — *Kars Mebusu Fahreddin Beyin, yeniden madenî meskûkât darbedilmesine dair takriri*

REİS — Yeniden meskûkâtı madeniye darb edilmesine dair Kars Mebusu Fahreddin Beyin bir takriri var. Tasvip talebinde bulunuyorlar.

FAHREDDİN B. (Kars) — Rica ederim, okuyunuz.

REİS — Arkadaşlar Nizamnamei Dahilîmizde tasvip usulü yoktur. Binaenaleyh bilâmünakaşa Maliye Vekâletine haavale ederiz. Tasvip kararı vermek için ruznameye alınır. Ruznameye almak için de encümene havale edilmek lâzımdır. Heyeti Aliyenin icra salâhiyetine taallük eden bir meseledir. (Neye dair, Sadaları)

REİS — Efendim meskûkâtı madeniye darbına dair.

FAHREDDİN B. (Kars) — Okuyun rica ederim.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Bendenize kalırsa bu teklifin şimdiden Meclisi Âlice tasvibine lüzum yoktur. Temenni takriri- dir. Alelûsul emsali gibi aidolduğu vekâlete gider. Olur ki bu vekâlet bu mesele için belki bir teklifi kanuni ile Meclise gelir, teklif eder. Bunun için ne yapılmak lâzımgelir? Bence yalnız bir kayıt ilâve edilmeli. Neticede ne olmuştur? Meclisi Âli haberdar edilmelidir. Yoksa şimdiden bilâmüzakere tasvip buyurmayınız.

REİS — Tasvip değildir, temenni mahiyetindedir. Alelûsul havale ediyorum.

FAHREDDİN B. (Kars) — Takririmin okunmasını rica ederim.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Bu hususta bendeniz de bir teklifte bulunmuştum. O da temenni mahiyetinde idi. O, Ma-

liye Vekâletine gönderilmişti. Bunun da oraya gitmesinden başka çare yoktur.

REİS — Efendim arkadaşımız okunmasını arzu ediyor. Bunu menedemem, okunacaktır. Fakat müzakere açamam.

Riyaseti Celileye

Sekiz seneden beri halkımızın elinde bulunan kâğıt akçalar bir taraftan piyasadan kaybolmaktadır. Bu cümleden yüz paralık kâğıt akça kâmilen kaybolmuştur. Beş kuruşluk, yirmi kuruşluk, elli kuruşluk kâğıt akçalarsa tamir kabul etmeyecek bir hale gelmiştir. Bunların da yakında halkımıza elveda edeceği aşikârdır. Bugünler gümüş fiyatı o kadar düşüktür ki, bir dirhem gümüş iki ilâ üç kuruşa satılmaktadır. Yedi buçuk dirhemlik bir gümüş mecdiye kâğıt akça ile altmış kuruşa mübadele edilip bugünkü gümüş piyasasına nazaran bir gümüş mecdiye ise masarifiyle otuz kuruşa ancak mal olabilir.

Altın akçaya gelince : Maliye Vekâleti veznesinde birçok altınımız külçe halinde yatmaktadır. Üç seneden beri düşman işgali altında bulunan sevgili İstanbul'umuz elhamdülilâh Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin idaresine geçmiştir.

Darphane ise Maliye Vekâletinin emrinde olup şimdilik kuyumeulukla iştilal etmektedir. Artık bunun vakti merhunu gelmiştir. Maliye Vekâleti veznesinde külçe halinde mevcudolan altınları darphaneye göndererek eski altınlarımızın ayarında ve vezninde bir liralık, yarım liralık, çeyrek liralık altın akça, birçok gümüş mübayaa edilerek, yirmi, beş, iki, bir kuruşluk gümüş akça kestirilmesi.

Bu altın ve gümüş akçaların şekli ise şu tarzda olmalıdır :

Her iki tarafında (Defne) dalı, buğday başağı ile bir çiçek, bunun aşağı tarafı Mehmedçiğin tüfek ve süngüsüyle birbirine raptedilmiştir. Yukarı tarafta ay ve yıldız olmalıdır.

Yazısına gelince : (Duribe fi Ankara) sene 1336 yazılmalıdır. Bir tarafında da (Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan) yazılmalıdır.

Eski (Kostanttüjniyye) ismi sikkeden kaldırılmalıdır. Benim kanaatime bu paraların kesilmesinde birçok fayda vardır. Sekiz senedir taze sikke görmeyen halk, sermaye fiya-

tının bir misli ziyadesiyle birbirinden alacaklardır. Maliye Vekâletince, Hazineye birçok faide temin edilecektir. İkincisi, hariç siyasette kuvvetli yardımı olacaktır. Hattâ cenebi memleketlerde bu akçalar iki, üç misli fazla fiyatla satılacaktır. Her halde takririmin Meclisi Âlinin tasvibi ile Maliye Vekâletine havalesini arz ve teklif eylerim efendim.

Kars Mebusu
Fahreddin

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib)
— Havale olunur, temenni takriridir.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim bendeniz usule dair bahse girmiyeyeceğim. Takrir evvelâ evrakı nakdiyeden bahsediyor. Sonra yeniden gümüş sikke darbından bahsediyor. Üçüncü olarak altın sikke darbedilmesinden bahsediyor. Bunlar ayrı ayrı usule tâbidir. Tensip buyurursanız bunu Muvazenei Maliye Encümenine havale edelim. Maliye Vekâletinin de noktai nazarı orada görüşülsün. Neticesini Heyeti Âliyenize arz ederiz. Evrakı nakdiyeden bâzı tertiplerinin belki tecedidi icabeder, belki etmez. Her tertibin tâbi olduğu ahkâma göre tetkikatını icra eder, neticesini arz ederiz. Heyeti Celileniz Muvazenei Maliye Encümenine havale ederseniz orada birlikte müzakere ederiz. Mesele hallolunur.

REİS — Efendim, bir teklifi kanuniyi Lâyihâ Encümeninden çıkmadıkça Muvazenei Maliye Encümenine gönderemeyiz. Arkadaşınız temenni takriri veriyor. Eğer lâyihai kanuniye şeklinde yapacaklarsa geri alırlar, tanzim ederler. Muvazenei Maliye Encümenine göndeririz. Eğer Maliye Vekili Beyefendi kaani ise...

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B.
— Efendim sikke darbedelim, etmiyelim diye kanuna lüzum yoktur. Fakat paraların yırtılan, yanan, kaybolan aksamının usulü mübadelesi, gümüş ile altın arasındaki nispetler.. Bunlar idari kararlardır. Ve bunlar Meclisin icrai salâhiyetine taallûk eden hususattır. Fakat en ziyade bunun aidolduğu merci Muvazenei Maliye Encümenidir. Bendeniz de orada bulunurum, müştereken tetkik eder ve neticesini Heyeti Âliyenize arz ederiz. (Muvafık sadaları)

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki)
Maliye Vekili Beyin mütalâasının varidolmadığı Makamı Âlinizden tebliğ buyurulan usul ile takarrür etmiştir. Mademki verilen takrir temenni takriridir ve bunun da makamı aidi Maliye Vekâletidir; bu takrir usulen Maliye Vekâletine gider, Maliye Vekâleti bu takriri eğer muvafık görürse ne gibi esbaba teşebbüs etmek lâzımsa ona teşebbüs eder. Yoksa böyle sipsivri takrir encümenine gitmez. Hususiyle akçalar arasındaki fark dolayısıyla çok şayanı nazardır. Maliye Vekâletine havalesini teklif ederim.

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Takrirden sikke darbu meselesi vardır. Bu, meselei mühimmedir. Kanunu Esasi Encümenine ait bir meseledir. Bu teklifi kanuni şeklinde gelmelidir. Bu ne temenni takriridir ve ne de Muvazenei Maliye Encümenine aittir. Teklifi kanuni şeklinde getirilmek üzere bendeniz reddini teklif ediyorum. O zaman icabı icra olunur.

REİS — Efendim takriri temenni şeklinde telâkki ederek Maliye Vekâletine gönderiyoruz.

7. — MAZBATALAR

1. — *Oltu Mebusu Rüstem Beyin, İstiklâl Madalyası Kanununa zeyil kanun teklifi ve Lâyihâ Encümeni mazbatası (2/659)*

REİS — İstiklâl Madalyası Kanununa müzeyyel teklifi kanununun şayanı müzakere olduğuna dair Lâyihâ Encümeni mazbatası var efendim. Müsaadenizle bu da Müdafaa-i Milliye Encümenine aittir. Malûmuâilileri İstiklâl Madalyasına aidolan bir kanun o encümeninde tanzim edilmiştir. Bu teklif İstiklâl Madalyasının, Âzayı Kirama mahsus olanının kendilerinden parası alınmak üzere altından imaline dairdir.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Reis Bey, bendeniz muhalifim.

REİS — Efendim esasen burada mevzuu bahsolan, Lâyihâ Encümeninin ekseriyetiyle gelmiş olan mazbatadır.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Bendeniz söz istiyorum.

SALİH Ef. (Erzurum) — Söz istiyorum.

REİS — İnyet buyurun, usule dair söylüyorum. Arkadaşlarımızın hususi parasıyla yapılması teklif ediliyor.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Her parası olan yaptıracaksa zâbitan da yaptırabilir. Kendimize ayrıca bir imtiyaz almıyalım.

REİS — Hayır efendim, müsaade buyurun, Lâyiha Encümeninin bir mazbatası var, havale edilecek bir yer tâyin edemiyoruz.

ABDÜLHAK TEVFIK B. (Dersim) — Bendeniz bunun reddini teklif ediyorum.

REİS — Efendim bu teklifte iki cihet var : Birisi evvel beevvel şeklin tebdili. Sonra da masarîf kısmıdır. Şimdi bu kanunun aslı Müdafaai Milliye Encümeninden çıkmıştır. Şekli cihetini o encüme gönderelim. Masarîf kısmını da Muvazenei Maliye Encümenine havale ediyoruz.

SALİH Ef. (Erzurum) — Eğer bunu çeliktent gayri, altın veyahut başka bir madenle yaparsanız kıymeti yoktur. Zira halkın o sırmalardan gözü usandı.

REİS — Efendim bu kanun Müdafaai Milliye Encümeninden çıktığı için şeklin tedbilinin caiz olup olmadığına dair tetkikat için Müdafaai Milliye Encümenine masarîfat meselesinden dolayı da Muvazenei Maliye Encümenine gönderelim.

2. — *Amasya Mebusu Ömer Lûtfi Beyin, bilûmum şirket ve müesseselerde Türkçenin istimali hakkında kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/658)*

REİS — Bilûmum şirket ve müessesatta Türkçe lisanı kullanılmasına dair lâyihanın şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeninden gelen mazbata var. İktisat, Nafia, Hariciye encümenlerine havale ediyorum.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Reis Bey takrir bendenizin olduğu için o kadar çok encümenlere gitmesine lüzum olmadığına dair söyleyeceğim.

REİS — Efendim lisanın Türkçe olması ve diğer lisanlarla münasebeti olmasından dolayı Hariciye ile de alâkadardır.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Hiç aidiyeti yok, şirketler esasen Türk şirkettir.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Bunun için kanun vardır ve bu kanun da kabili tatbiktir, yeneden kanun yapmaya lüzum yoktur.

REİS — Bu mütalâanızı encümende söylerseniz.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Reis Bey şimdi dört encüme mi gidiyor.

REİS — Hayır, üç encüme gidiyor.

ÖMER LÜTFİ B. (Devamla) — Efendim bendeniz Nafia Encümeninin Reisi olmaklığım dolayısıyla o encüme gitmesine lüzum görmüyorum.

REİS — Müessesat ve şirketler Nafiaya merbut olduğu için lüzum vardır.

3. — *Ergani Mebusu Sırrı Beyin, Nisabı müzakere Kanununun altıncı ve sekizinci maddelerinin tadiline dair kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/665)*

REİS — Şimdi Nisabı müzakere Kanununun ikinci maddesinin tadili hakkındaki teklifin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası var, Kanunu Esasi Encümenine havale ediyorum.

4. — *Burdur Mebusu İsmail Subhi Beyin, Vilâyatı müstahlâsa ve İstanbul'da emvali gayrimenkule muamelâtına munhasır olmak üzere Tecili Düyun muamelesi yapılmasına dair kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/654)*

REİS — İsmail Subhi Beyin, Tecili Düyun hakkındaki teklifi var, Adliye Encümenine gönderiyorum.

5. — *Takas muamelesi yapılmasına dair kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Takas muamelesi yapılmasına dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası var, ruznameye alıyoruz.

6. — *Evkaf Müdüriyeti Umumiyesine avans itasına dair kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Evkaf için avans itasına dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası var, ruznameye alıyoruz.

7. — *Ergani Mebusu Mahmud Beyin, Ergani livası merkezinin Palu'ya nakli hakkında kanun teklifi ve Dahiliye Encümeni mazbatası*

REİS — Ergani livasının Palu'ya nakli hakkında Dahiliye Encümeni mazbatası var, Dahiliye Vekâletine gönderiyorum.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim tekâlifi milliye ve vesaiti nakliye mazbatalarının muhteviyatının, boreu

olanların borçlarına mahsup ve yüz liraya kadar olanların da nakden tediyesine dair iki maddelik bir kanun vardır. Ve bu da Muvazenei Maliye Encümeninden çıkmıştır, tabı ve tevzi edilmiştir, müstacel ruznameye alınmasını ve istihlâs edilen mahakime ait kanundan sonra müzakere edilmesini bendeniz teklif ediyorum.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Reis Bey müsaade buyurur musunuz? Ruzname hakkında bir, iki çift söz söyleyeceğim. Efendim, her şeyi böyle tercihan müzakere edeceksek.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMI B. (Devamla) — Efendim, bendeniz şimdi müzakere edelim demiyorum, Heyeti Celilenizin müstacel ruznamesine ithalini rica ediyorum. (Kabul, sesleri)

OSMAN B. (Lâzistan) — Efendim, dördüncü maddeye ithal edilsin.

REİS — Kararlar muayyendir. Maliye Vekili Beyin teklifinin diğer kararları bozmağınızın numara sırasıyla müstacel ruznameye ithalini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Efendim, Evkaf Vekâletinin evvelce almış olduğu yedi yüz elli bin liralık avans bitmiştir. Yeniden avans istemiştir. Onun için bir kanun lâyihası tanzim edildi. Ve bu kanun da encümeninden Heyeti Celilenize sevk edildi. Gayet müstaceldir, rica ederim, onun da müstacel ruznameye alınmasını teklif ederim. Zira vekâlet, Kânunusani maaşını veremiyor.

İSMET B (Çorum) — Tercihan müzakeresini istiyoruz, sene nihayetinden evvel çıkması lâzımdır.

REİS — Müsaade buyurun. Bir kere müstacel ruznameye alınmasını reye koyayım. Ondan sonra tercihini reye koyarız. Bu kanunun müstacel ruznameye alınmasını kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir. Sıra ile.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Efendim, sene nihayetinden evvel çıkmazsa tahsisat veremezler. Maaş da verilemez. Sıra belki Martta gelecektir. O vakit tahsisat vermek imkânı yoktur. Bu senenin tahsisatı önümüzdeki sene de verilemez.

REİS — Efendim, senebaşı olmak dolayısıyla bu mazerete binaen bunun bugün her şe-

ye tercihan müzakeresini teklif ediyorlar. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi efendim.

8. — *Erzurum Mebusu Salih Efendinin, Belediyeler tarafından celbedilecek eczayı tıbbiyenin Gümrük Resminden muafiyetine dair kanun teklifi ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası (2/407)*

SALİH Ef. (Erzurum) — Reis Beyefendi ruznameye ait bir mütalâam var. Müsaade buyurunuz. Efendim memurinin maaşına veya vergi tarhına ait bir teklif geldiği zaman hemen reye vaz'ediliyor. Müstaceliyetle ruznameye alınıyor. Ben de el kaldırıyorum. Maatteessüf bir sene evvel Gureba hastaneleri ile belediye dairelerinin fukarayı müslimine meccanen verecekleri ilâcin Gümrük Resminden istisnasına dair bir teklifi kanunim vardı. Bunun merasimi ifa edildikten sonra müstaceliyetle ruznameye alınmıştı. Bu müstaceliyet fukarayı Müslimine taallûk ettiği için henüz ruznamede duruyor. Ve bir maddeden ibar et olan bu teklif müzakereye alınmıyarak senelerden beri durmaktadır. Bunun bir an evvel müzakeresi her birimizin üzerine farzdır. Erzurum gibi yerde halk beş kuruşa sulfata ve kinin bulamıyor ve bunu belediye reisleri yazdı bana. Öyle olduğu halde kanun elyevm çıkamıyor. Eğer fukarayı ahalinin sıhhatini düşünüyorsanız çok istirham ederim, hayatı beşer namına ve fukara namına müstacel ruznameye kabul buyurunuz, bu da çıksın.

REİS — Efendim Salih Efendinin bir teklifi var. Esbabı mucibesini de izah etti. Mesele fukaraya meccanen ilâç verilmesi için ve bunun gümrükten istisnasına dair teklifin ruznamede olup, ruznamenin müstacel mevaddı meyanına ithalini teklif ediyor.

SALİH Ef. (Erzurum) — Esasen müstacel ruznamededir.

REİS — Öyle ise tercihan ve takdimen müzakeresini teklif ediyor. Kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmedi. Numara sırasıyla müzakere ederiz.

SALİH Ef. (Erzurum) — Kabul edildi efendim. Bakınız eller kalkmıştır.

REİS — Efendim demin Kütüphane Encümeninin teklif ettiği mevaddı reyî âlinize vaz'ettim. Kâtip noksan olduğu için karar veremedik

bir daha reyî âlilerine vaz'ediyorum. Teklif olunan mevaddın ruznameye alınmasını kabul edenler lûtfen el kaldırsın... Ekseriyet hâsıl oldu, kabul edildi.

3. — ÂZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Memurin Muhakemat Tetkik Heyetine Üçüncü Şubeden gösterilen namzetler*

REİS — Üçüncü Şube, Tetkiki Muhakemat Heyetine namzetlerini gösteriyorlar. Tahsin Bey (İzmir), Ragıb Bey (Amasya), Hüsnü Bey (Bitlis), Abdülkadir Kemalî Bey (Kastamonu), Ali Süruri Efendi (Karahisarî Şarki), Lûtfi Bey (Malatya), Hakkı Hamî Bey (Sinob).

Efendim bunlar Üçüncü Şubenin Tetkiki Muhakemat Heyeti namzetleridir. Yalnız birinci ve İkinci şubelerden rica ederim, encümen-de çok mühim evrak teraküm etmiştir. Namzetlerini bir an evvel bildirsinler.

8. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Hariçten ithal edilecek hayvanatı bakariye ve fersiyenin Gümrük Resminden muafiyetine dair kanun lâyihası ile Kütahya Mebusu Ragıb Beyin, Ziraat makinalarında istimal edilmek üzere hariçten celbolunacak benzîn, benzol, mazot, maden kömürü ile makina yağı, damızlık ve çift hayvanatı ve sairinin Gümrük Resminden muafiyetine dair kanun teklifi ve Muvazenei Maliye ve İktisat encümenleri mazbataları*

REİS — Efendim ruzmanemizde müzakere edilecek mevad, alâti ziraiyede müstamel mevaddı müstailenin Gümrük Resminden istisnası hakkında lâyihai kanunîyedir. Müzakeresine başlıyoruz. Eski üçüncü yeni ikinci maddeye ait takrirler var, okunacak

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin berveği zir tadilini teklif eylerim :

3. — Ziraat maksadiyle bilâresim gümrükten imrar eylediği mevaddı ziraiyeyi ziraatte istimal etmeyip suiistimal edenlerden Resmî Gümrüğün üç misli cezayı nakdî ahz olunur.

Saruhan

Avni

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin berveği âti tadilini teklif eylerim :

Ziraat Bankasının aldığı mevaddı gayri kim-selere satanlardan ve ziraatte istimal etmiyenlerden mevaddı mebhusanının Gümrük Resminin iki misli cebren ahz olunur.

Kozan

Dr. Mustafa

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin berveği âti tadilini teklif eylerim :

MADDE 3. — Otomobil ve bilcümle ziraate ait makinalar zikrolunan cezayı nakdîden muafırlar.

Kars

Ali Rıza

Riyaseti Celileye

Mesele tenevvür etmiştir. Müzakere kâfidir. Bu kanun umumiyetle köylü halkın külfetli hizmetini teshil edecektir. Maddenin reye vaz' edilmesini teklif eylerim.

Kars

Fahreddin

Riyaseti Celileye

İşbu muafiyetten istifade eden erbabi ziraat eşyayı mezkûreyi muhtassünlehinin gayrıya sarf ve istihlâk ederse on liradan elli liraya kadar cezayı nakdî alınır. Ve bu hareketin tahakkukundan sonra müsaadei vakiadan istifade ettirilmez.

Bolu

Şükrü

(Dr. Mustafa Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — Efendim Dr. Mustafa Beyin takririni nazarı itibara alanlar lûtfen el kaldırsın

TAHİR B. (İsparta) — Efendim tay takrirleri var, evvelâ reye koyunuz.

Riyaseti Celileye

Müzakere edilen ve mücazati müstelzim bulunan işbu üçüncü maddenin tayyını teklif ederiz.

İsparta

Hacı Tahir

Erzurum

Mustafa Durak

REİS — Efendim Tahir Beyle Durak Beyin takriri maddenin tayyına dairdir. Kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmedi. Ekseriyet yoktur efendim.

(Kozan Mustafa Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — Dr. Mustafa Beyin tavrini reye vaz'ediyorum.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Gümrük Resmi değil, Gümrük ve İstihlâk resimleridir.

REİS — Arkadaşın tavrinde İstihlâk Resmi yoktur zaten.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Madde başka şekildedir. Cezanın her ikisinin de alelhtlak bulunması lâzımdır. O halde her iki resim hakkında olması lâzımdır.

REİS — Kimin tavrine göre buyuruyorsunuz?

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Mustafa Beyin tavrine göre efendim.

REİS — Efendim, zâtîlileri lütfen bir tadilname verirlerse daha iyi olur, encümen namına.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Encümen de tadilname vardır.

REİS — O halde encümen nazarı dikkate alır.

Efendim Mustafa Beyin tavrini nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — (Mebhusunaha) yı Türkçe olarak yazsaydı kabul edilirdi. Bir kelime için geçen gün gelip bana acaba doğru mu diye soruyordu.

REİS — Hususiyeti burada ifşa etmeyiniz.

(Kars Mebusu Ali Rıza Beyin tavrini tekrar okundu.)

REİS — Efendim arkadaşımızın tavrini okundu. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmedi.

(Saruhan Mebusu Avni Beyin tavrini tekrar okundu.)

AVNİ B. (Saruhan) — Efendim her halde Resmi Gümrük ve İstihlâkten istisna edilerek ziraat için getirilecek olan benzin ve petrolden istisna edilecek İstihlâk ve Gümrük resimleri nihayet kilo başına âzami yedi buçuk sekiz kuruştur. Sekiz kuruşluk bir istifa için, ziraatte benzini veya petrolünü sarf etmeyip de bir tarladan alacağı sekiz yüz kuruşluk bir istifa için kimse istisna edemez. Ancak arkadaşlar istisnai, ihtiyati bir kayıt vaz'ını teklif ettiler. Bir endişede bulundular. Bu da menafii Hazineye taallük ettiği için cezayı koymak münasib olur. Bendeniz tadilname de İstihlâk Resmi kaydını koymamışım. O kaydı

koyduktan sonra üç misli cezayı nakdî suretiyle oluyor. Tavrime kabulünü rica ederim.

REİS — Avni Beyin tavrini okundu. Kendileri de izah buyurdular. Nazarı Mütalâaya alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Nazarı mütalâaya alınmıştır, efendim.

(Bolu Mebusu Şükrü Beyin tavrini tekrar okundu.)

REİS — Efendim Şükrü Beyin tavrini ceza ya ait bir şeydir. Arkadaşlarımızdan birisi on liradan elli liraya kadar teklif ediyor.

AVNİ B. (Saruhan) — Kâfi gelmez efendim. Çünkü on bin kilo benzin girecek olursa seksen bin kuruş istisna edilir. Halbuki on liradan, yüz liraya kadar ceza alınrsa menafii Hazineyi temin etmez. Onun için arz ettiğim gibi üç misli Resmi Gümrük ceza olarak alınmalıdır.

REİS — Efendim; şu arkadaşımızın teklifi de mahiyeti itibariyle ceza alınması hakkında ise de şekil itibariyle başka olduğu için reye koyacağım. Nazarı mütalâaya alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmedi.

Efendim maddeyi nazarı dikkate alınan tavrine göre tesbit etmek üzere encümene havale ediyoruz.

MADDE 3. — İşbu kanunun sureti tatbiki bir talimatname ile tâyin olunur.

REİS — Efendim bu madde hakkında söz istiyen var mı?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim talimatname kaydı bizim ittihaz ettiğimiz usul veçhile nizamname yerine kaim olmuştur. İşbu kanunun icrayı tatbiki İera Vekillerince tanzim edilecek bir talimatname ile tatbik olunur demek vekili aidinin reyini hodiyle yapılmamak için muvafıktır. Bendeniz bu şekli teklif ediyorum.

REİS — Efendim buyurduğunuz teamül hakkında değildir. Efendim, üçüncü madde hakkında başka söz istiyen var mı? Aynen kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Aynen kabul edilmiştir.

Efendim dördüncü ve beşinci maddeleri tehir etmek lâzımgeliyor. Encümen den diğer madde gelinceye kadar müsaadenizle bu madde kalsın.

Yine aynı kanunun teferruatından olan hayatını ziraiye hakkındaki teklifi kanuni var. Okunacak dinliyeim.

Hariçten ithal olunacak binek, mekkâri ve koşuma elverişli ester, merkep ve develerle hayvanatı feresiye ve bakariyenin Gümrük Resminden muafiyetine dair kanun lâiyhası

MADDE 1. — Hariçten ithal olunacak binek, mekkâri ve koşuma elverişli her cins ester, merkep, develerle hayvanatı feresiye ve bakariye Gümrük Resminden muafittir.

MADDE 2. — Bu hayvanlar için muayenei baytariye ifa kılındıktan sonra sahipleri yedine evsaf ve eşkâlini müşîr ve hastalıktan âri bulduklarına dair vesikalar verilir.

MADDE 3. — İleti sâriye ile mâlûl ve şüpheli olanlara Zabıtai sıhhiyei hayvaniye Kanunu ahkâmı tatbik olunur.

MADDE 4. — Mevaddı sabıkada mezkûr seraiti haiz bulunan hayvanata memlekete duhulleri tarihinden itibaren üç sene zarfında hiçbir nam ve bahane ile vaziyed olunamaz.

MADDE 5. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren mer'vüliçeradır.

MADDE 6. — İşbu kanunun icrayı ahkâmına İktisat, Müdafaai Milliye ve Maliye vekilleri memurdur.

REİS — Efendim heyeti umumiyesi hakkında söz istiyen var mı?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Usule ait söyleyeceğim. Bir kanun lâiyhası müzakere ediyoruz. Vekili aidi burada yoktur. Vekili aidinin huzuriyle müzakere edelim, yine müstaceliyetini muhafaza etsin.

REİS — Efendim bundan sonra ruznamemizdeki madde memaliki meşgule mahakimi mukarreatına dair lâiyhai kanuniyedir. Müsaade buyursanız vekili aidi gelinceye kadar bunu müzakere edelim.

Efendim ziraatte müstamel mevaddın Gümrük Resmine dair olan lâiyhanın encümenine demin havale ettiğimiz ikinci maddesini encümen yeniden tesbit etmiş, gönderiyor. Müsaadenizle onu ikmal edelim.

MADDE 2. — Ziraat Bankasından aldığı mevaddı ziraatte istimal etmeyip de başkasına satan ve sair hususatta istimal edenlerden mezkûr mevaddın Gümrük ve İstihlâk resimleri cezaen üç misil olarak istifâ olunur.

REİS — Söz istiyen var mı efendim?

NACİ B. (Elâziz) — Otomobiller müstesna idi.

İSMET B. (Çorum) — Yük otomobilleri alehltlak geçiyor.

LÜTFİ B. (Malatya) — Otomobiller cezaya tâbi değil midir?

DURAK B. (Erzurum) — Her nevi vesaiti nakliyyeye elverişli otomobillerin benzini Gümrük Resminden muafittir. Zaten kanun da öyle kabul edilmiştir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim birçok arkadaşlarca ehemmiyetli telâkki edilen bu kanunda lâkaydii müşterek karşısında birbirini tutmayan birçok maddeler vücuda getirildi. Üçüncü maddeyi tayyettik. Yahut ikinci maddeyi tayyettik. Birinin tayyı, diğerrinin kabulü birbirinin zıddıdır. Birinin tayyıyla diğerrinin ikmal edilmesi lâzımdı. Birinci maddeye otomobilleri koyduk. Üçüncü maddeye de Naci Bey biraderimizin buyurduğu gibi ziraate münhasır otomobiller kondu. Binaenaleyh Heyeti Umumiye bu kanuna reyini vermezden evvel İktisat ve Muvazenei Maliye encümenleri müzakere olunan maddelere bir daha baksınlar. Şekilleri yekdiğerrine merbut bir surette tertibetsinler, buraya göndersinler. Kabul ettiğimiz zaman bir kanun olarak çıkaralım. Bendeniz usul olarak şunu arz ve teklif ederim ki bugün müzakere etmekte olduğumuz bütün mevaddın Muvazenei Maliye Encümenine havalesiyle orada tam bir kanun çıkarılmasını rica ederim.

SÂMİ B. (İçel) — Bu maddei kanuniyede Durak Beyin teklif etmiş olduğu tadiname veçhile otomobillerin Gümrük Resminden istisnası esası Meclisi Âlice kabul edilmişti. Fakat bendeniz burada bir mahzur görüyorum. Dahilde teşekkül edecek şirketlerin memaliki ecnebiyeden ithal edecek olduğu otomobil ve vesaiti nakliyenin Gümrük Resminden istisnası bir dereceye kadar muvafık olabilirse de fakat ecnebi şirketlerinin dâhilde tesis etmiş oldukları müesseseye getirtecekleri vesaiti nakliyenin ve onun için sarf edecekleri mevaddı müştâilenin de Gümrük Resminden muafiyeti şekli zâhir oluyor. Bu ise doğru değildir. Açık kapı bırakmak demektir. Şu zamanda açık kapı bırakmak hiç doğru değildir. Onun için bu madde Meclisi Âlinin tamamıyla tebellür eden kanaatinin esasatını kâfil değildir.

Binaenaleyh esaslı surette tesbit ve tedvini için maddenin aidolduğu encümene havalesi muvafık olur fikrindeyim.

REİS — Efendim, ruznamede buna dair Hükümetin bir teklifi kanunisi vardır. Bir maddeden ibarettir. Müsaadenizle okuyayım. Sâmi Beyin noktai nazarı bunda tebellür ediyor, efendim.

Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

Türkiye tebaası tarafından memaliki ecnebiyeden getirilecek olan gaz ve benzin ile müteharrik her nevi zatülhareke arabaların Gümrük Resminden istisnasına dair İcra Vekilleri Heyetinden mevrut ve Meclisi Âliden encümemize muhavvel 17 . X . 1338 tarihli ve 1892 numaralı lâyhahi kanuniye mütalâa ve tetkik olundu.

İcabi ledel müzakere keyfiyet esas itibariyle tasvibedilmiş ve yalnız işbu muafiyetin tevkıt ve 1339 senesi nihayetine kadar olmak üzere temdidi tensibedilmekle lâyhahi kanuniye ona göre bittadil berayı tasdik Heyeti Celileyeye takdim kılındı.

Reis	Mazbata Muharriri
Gazianteb	Hakkâri
Ali Cenani	Mazhar Müfid
Kâtip	Âza
Yozgad	Yozgad
Feyyaz Âli	Âsum Vasfi
	Bahrî

REİS — Efendim, bu kanunu bununla alâ-kadar görüyorsanız müzakere edelim. (Görüyorsunuz, sesleri)

SÂMÎ B. (İçel) — Mademki bu kanuna taallûk ediyor. Birleştirmeli efendim.

ALÎ CENANÎ B. (Gazianteb) — Efendim, Durak Beyin teklifi üzerine bu, yalnız ziraatte müstamel yük otomobilleri, diye yapılmış bir kanundur. Nakliyatta müstamel olacak kamyon ve otomobiller için değildir.

DURAK B. (Erzurum) — Her nevi vesaiti nakliyyeye elverişli otomobillerdir.

ALÎ CENANÎ B. (Gazianteb) — Halbuki makinalar için Hükümetin ayrı bir teklifi kanunisi vardır. O bundan başka mahiyettedir. Diğer kanun sırf ziraate mahsustur. Bunları birbirinden tefrik etmek lâzımgelir.

EMİN B. (Eskişehir) — Efendim, bu kanun bilhassa düşmanın zulmüne uğrıyan yerler

için çok müfidolmakla beraber bendeniz memleketin iktisadiyatı noktai nazarından bunun doğru olmadığı için aleyhindeyim. Bizim memlekette bilhassa Hükümetin Gümrük Resminden maksadı, dahilî istihsalâtı çoğaltmaktır. Bizim memleketimiz dâhilde hayvanatı çoğaltalım, derken hariçten gümrüksüz hayvan ithal etmekle memleketteki hayvan istihsalâtını da azaltacağız.

REİS — Söylediğiniz kanun başkadır. Şimdi müzakere edilen kanun ziraate ait nakliye otomobillerinin Gümrük Resminden istisnasına dairdir. Bu hususta söyleyiniz.

EMİN B. (Eskişehir) — Efendim, kamyonların Gümrükten istisnası doğru olabilir ve altı ay veya bir sene için hayvanata da teşmil edilebilir. Heyeti umumiyesinin lâalettâyin Gümrük Resminden istisnası, yalnız Devletin gümrük vâridatını azaltmakla kalmaz, hayvan istihsalini de azaltır. Yani bu memleketin iktisadiyatına bir darbedir. Çünkü dahilî istihsalâtı çoğaltmak için dâhildeki hayvanı yüz liraya alıp hariçtekini de elli liraya almamaktadır. Menafii umumiye bunu âmir'dir. Onun için rica ederim arkadaşımızın teklif ettiği gibi bunu İktisat Encümeni tetkik etsin, memleketin menafii umumiyesiyle muvafık bir şekilde tesbit ederek Heyeti Alinize göndersinler. Bu, yalnız tohumluk hayvanat hakkında olabilir.

DURAK B. (Erzurum) — Efendim; birinci maddede kabul edilen otomobiller; yalnız ziraatte istimal edilecek otomobiller değildir. Takriri bendeniz verdim. Aynen şu yazılıdır. «Her nevi vesaiti nakliyyeye elverişli olan otomobillerdir» Bâzi arkadaşlarımız bunun benzininin ve sairesinin istisnası hakkında bütçemizde bâzı açıklar husule getireceğini düşünüyorlar.

Bendeniz bunu düşünmüyorum. Bugün Avrupa memleketleri, havai postalar tesis ederken, havai postalarla insanları nakledeirken biz hâlâ kağıt ile mi gezeceğiz? Vesaiti fenniyyeye düşman mı olacağız? Bırakınız rica ederim, memlekette seri vasıta olarak bir otomobil var. O da serbest girsin. Bundan da herkes istifade etsin.

SÂMÎ B. (İçel) — Evvelâ yolsuzluğu izale ediniz.

DURAK B. (Erzurum) — Onu da izale edeceğiz paşa! Rica ederim, böyle söylemeyin. Bir iki sene zarfında memleketin birkaç yerinde, birkaç otomobil görüldü. Vesaiti nakliyede az - çok ko-

laylıklar oluyor. Bunun için zaten bir madde kabul edilmiştir. Bunun müzakeresine lüzum yoktur.

MUSTAFA B. (Dersim) — Yollar yok.

DURAK B. (Erzurum) — Onu şimendiferleri olanlar söylesin, siz söylemeyin bari Mustafa Bey!

REİS — Efendim muafiyet maddesi buraya noksan geçmiştir. Mutlak olarak vesaiti nakliye otomobilleri teklif edilmiştir diyorlar. Muvazenei Maliye Encümeni bunu maddeye ithal etmiyor. Ziraatte müstamel olan makinalar hakkında olduğunu söylüyor. Müzakereyi bu vâdide yapıyoruz. Buna göre söyleyiniz. Buyurun, Ömer Lütfi Bey!

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Efendim malûmuâliniz, vaktiyle Heyeti Vekilece bu hususta bir nizamname yapıldı. Bu nizamname mucibince yük otomobilleri için hariçten gelecek alât ve edevat, benzin ve yağlardan Gümrük Resmî alınmamasına karar verildi. Bendeniz de o zaman Heyeti Vekilede dâhildim ve bunun kabili iera olmadığını söylemiştim. Otomobilin kendisinden Gümrük Resmî, yedek edevattan da Resim alınmamasına muvafıktım. Fakat benzinden Gümrük Resmî alınmaması meselesine gelince; kontrolü müşkül olduğu için buna muarız kaldım. O vakit Maliye ve İktisat Vekilleri Bey arkadaşlarım bunun mümkün olduğunu söylediler. Bu işe müsaade etmek hakkı Nafiaya ait iken ben üzerime almadım. İktisat Vekâleti deruhde etti. Fakat üç ay sonra bu usulü kaldırmaya mecbur oldular. Çünkü kabili tatbik değildir. Aynı markalı bir otomobilin aynı mesafe ve fakat muhtelif yollar-daki yakacağı benzin de muhtelifdir. Bunu kimse hesabedemez ve yine ufki yapılmış ve gayet düz bir mesafede giden boş bir otomobilin yaktığı bir benzinle dolu ve aynı yolda olan bir otomobilin yaktığı benzin arasında fark olduğu gibi bozuk yolla muntazam yollar-da işleyen otomobilin yaktığı benzin de muhtelifdir. Ali Fuad Paşa Hazretleri buradadır ve kendileri en çok otomobil istimal etmişlerdir. Sorarım, şoförlerinin ne miktar benzin yaktığını hiçbir vakit hesabedebilmişler midir?

ALİ FUAD Pş. (Ankara) — Hesabedemedim.

ÖMER LÜTFİ B. (Devamla) — İşte... Binaenâlâzalik çift makinalarına ve vesaiti nakliye otomobillerine gelecek benzini Gümrük Resminden affedelim demek, bütün benzinleri

Gümrük Resminden affedelim demektir. Elimizle kaçakçılık yaptıracağız. Bendeniz, gerek nakliye otomobillerinden ve gerek ziraat makinalarının benzinlerinden Gümrük Resmî alım demiyorum. Basit bir madde kabul edelim ve diyelim ki: Bütün benzin ithalâtı Gümrükten muafır. Benzin memleketimizin nerelerinde kullanılabilir? Ziraat makinalarında kullanılır, otomobillerde kullanılır, sanayi fabrikalarında kullanılır. Bu ne yenilir, ne de bir şey olur. Ancak makinalarda kullanılır.

SALİH Ef. (Erzurum) — Halk Harbi Umi-mi zamanında tenvirat makamında sarf etti.

REİS — Efendim sözünüzün bu madde ile alâkası yoktur. Maddeye dair söyleyiniz.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Ceza meselesiyle alâkası vardır. İstimal edilemeyen bir madde olmak ve memlekette kabili tatbik olmayan bir şey olmak itibariyle bendeniz, benzinlerin Gümrükten muafiyetini kabul ediyorum. Fakat petrol öyle değildir. Petrolün halk tarafından tenviratında istimal edilen kısmı onun az'afı muzaafı derecesindedir. Onu istisna ettirmemeli. Bunu ve makinalarda istimal edilecek olan benzin diye takyidetmiyelim, aleltilâk benzinler diyelim, çıksın. Yoksa bunun içinden çıkılamaz. Çünkü Hükümet bunun murakabesini iera edemez.

REİS — Efendim; birinci maddeyi Muvazenei Maliye Encümeni sırf nakliyat otomobilleri için tanzim etmiştir. Buna karşı vâkı olan itiraz üzerine müzakere cereyan etmektedir. Muvazenei Maliye Encümeni bu hususda ısrar ediyor mu?

MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ REİSİ ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Kanun baştan aşağı zürra için, ziraat için yapılmıştır.

REİS — Durak Beyin takririnden haberi-niz var mı?

MUSTAFA DURAK B. (Erzurum) — Haberleri yoktur. Burada değildiler.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Biz, yalnız ziraatte istimal edilecek otomobiller için kabul ettik. Ziraat Bankası, getirttiği benzini ancak zürraa verebilir. Başkasına veremez.

MUSTAFA DURAK B. (Erzurum) — Muvazenei Maliye Encümeni, Meclisin verdiği karar aleyhinde söz söylemek salâhiyetini haiz midir?

ALİ CENANİ B. (Gaziantep) — Encümen kendi fikrinde musırdır. Yalnız ziraatte kullanılmak üzere kabul etmiştir.

MUSTAFA DURAK B. (Erzurum) — Encümen kabul edilmiş bir madde üzerinde söz söyleyebilir mi?

İSMET B. (Çorum) — Kabul edilmemiş, nazarı dikkate alınmıştır, efendim.

MUSTAFA DURAK B. (Erzurum) — Kabul edilmiştir, efendim.

REİS — Efendim, birinci madde de kabul edilen şekle göre tanzim edilmek üzere ikinci maddeyi tekrar Muvazenei Maliye Encümenine gönderiyoruz.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Esasen kabul edilmiştir.

REİS — Efendim, ceza hususunda (2) nei maddenin tadilnameleri vardır. Birinci madde-deki kayda göre Muvazenenin teklifinin tadili lâzımgelir. Henüz İktisat Vekili Bey teşrif etmediler. Bunun esasının encümene havalesiyle beraber bir roktada tehalüf vardır. Halbuki tadilnamelerin nazarı dikkate alınması için evvel beevvel encümene gitmesi lâzımdır. O tadilnameleri bir defa huzuru âlinizde okutuyorum.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Reis Bey-efendi rica ederim, ihsası rey etmeyin. O halde mukaddemeye lüzum kalmaz.

Riyaseti Celileye

Muayyen makinalara mahsus benzinin tef-tişi mümkün olmadığından alelittlak benzinlerin Gümrükten muafiyeti hakkında kanun tadil olunmak üzere encümene havalesini teklif ederim.

Amasya
Ömer Lütfi

AVNİ B. (Saruhan) — Efendim, beher ma-kinanın bir sene zarfındaki ziraat kabiliyeti ve derecesi muayyendir. Binaenaleyh sarf edeceği benzinin miktarı malûm olur. Beher makinanın edvarı ziraiye zarfında sarf edeceği benzin mik-tarı tamamen taayyün edebilir. Ziraat bankaları ve meclisi idare ve belediyeler bunu tesbit edebilirler ve her makineye verilecek benzin mik-tarı daima muayyendir. Binaenaleyh memleke-tin zararını müeddi olmıyalım. Her tarafa sağmı-valım, benzin miktarı tâyin edilmelidir. İş ma-lîm ve katidir.

REİS — Efendim, bu takrir okunduktan sonra bunun madde ile alâkasını görmedim. Esa-sen bu encümene gitmiştir. Verilen bu takrir bu şekilde okunur, encümene verilir.

Efendim! Memaliki meşgule mehakimi mu-karreratına dair lâyihai kanuniye var.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Efendim! Takriri reye koymadımız.

REİS — Koyacağız, efendim.

2. — *Adana'nın işgal devrine dair dâvalar hakkında kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası*

29 . VII . 1338

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Adana'nın istirdadı üzerine işgal zamanına aid olup mahakimi mahalliyeden devren alınan mevaddan derdesti rüyet mesail ile müddeti iş-gal zarfında hükme rapdolunarak henüz iktisabı katiyet etmiyen veya edip de derdesti icra bulu-nan ve bir de muamelâtı infaziyeleri icra edil-miş olan mevaddın derecesi meriyet ve sureti iadeleri hakkında tanzim kılınıp İcra Vekilleri Heyetinin 28 Temmuz 1338 tarihindeki içtima-nda kabul edilen lâyihai kanuniye ile esbabı mucibe lâyihası rapten takdim kılınmıştır.

İfayı muktazasıyle neticesinin işarına mü-saadei Devletlerini rica ederim, efendim.

İcra Vekilleri Heyeti Reisi
Hüseyin Rauf

Esbabı mucibe

Mütarekeyi mütâakıp Fransızlar tarafın-dan tahtı işgale alınıp âhiren 20 Teşrinievvel 1337 tarihli İtilâfname mucibince tahliye edil-miş olan mahaller mahakimi tarafından müd-detü işgal zarfında icra kılınmış bilûmum mua-melât ve muhakemat ile ittihaz edilmiş olan mukarreratın muteber addedilip edilemeyeceği hakkındaki iş'aratı mahalliye üzerine bermucibi İtilâfname sâdır olan affı umumi ile esasen bertaraf olan mesaili cezaiyeden maada devren alınan mevaddı hukukiyenin de olduğu nokta-da tevkifi ile talimatı âtiyeye intizar olunması icabedenlere tebliğ ve görülen ahvali mahalliye ve işbu ahvalin icabettireceği levazımı mâdelele göre kabulü muktazi suret ve tarzı muameleye dair mahallerinden ahzı mutalâat olunmakla beraber vaziyetin irae eylediği eşkâl ve esasatı

hukukiye itibariyle keyfiyetin esaslı bir surette tetkik ve haline lüzum görülmüştür.

İşgali askerî tahtına alınan mahallerde kavanin ve mahakimi adliyenin tebeddül etmiyeceği Hukuku Düvel ahkâmından bulunduğu cihetle mücerret işgal, mahalli mezkûre mahakiminden işgal müddetince sâdır olan muamelât ve mukarreratın meriyetten ıskatına sebebi kâfi ittihaz edilmemek icabederse de bu mülâhaza kuvvei şagilenin ahkâmı mezkûreye temamii riayeti haline maksur ve mütevakıf olup Mondoros Mütarekenamesi vesilesiyle memleketimizin her hangi bir kısmını işgal edenler memaliki meşgule idaresini de ele almış ve aynı zamanda umuru idarei mülkiye gibi umuru adliyeye dahi bütün kuvvetiyle bilmüdahale müddeti devamınca mülki ve adli bilûmum memurini mahalliyenin âzil ve tebdil ve intihap ve tâyinini kendisine hasır ve bir aralık muamelâtı cezaiyei mahalliyenin mercii temyizini tebdil, ahkâmı müessese ve cariyeyi iptal eder kararnameler ısdar etmek gibi suveri muhtelifle ile memleketin kavanini cariyeye ve müessese-sini kısmen haleldar ederek hukuk noktasından tamamen gayrimişru bir kudreti müteaddiye iktisabeylemiş olduğundan vaziyeti mütehaddisei hâzırayı Hukuku Düveli ahkâmının işgali askerîlerin tesirâtı hukukiyesine mütaallik kavaidi mefruzasıyla halledebilmek imkânı münselibolduğu gibi diğer taraftan esasen Dersaadetle inkıtaı muhabereyi mütaakıp Büyük Millet Meclisi Hükümetince ısdar olunan 7 Haziran 1336 tarihli Kanun ile de müeyyedolduğu üzere mütarekeden sonra İstanbul Hükümetinin hakkı hâkimiyeti selb ve ıskat edilmiş olmak cihetiyle işgalden sonra mahalli mezkûrede kalarak İstanbul Hükümeti namına ifayı vazife ve icrayı kaza etmiş olan hükâm ve memurini adliye muamelâtının bu itibarla da Hükümeti hazıraa meriyetini kabule imkânı kanuni kalmadığından gerek idarei işgaliyece, gerek İstanbul'ca müntehap memurini adliyei mahalliye tarafından müddeti işgal zarfında icra ve ısdar olunan muamelât ve mukarreratın hukukan keenlemeyekün addi bir emri tabii telâkki olunmakla meselenin bu hattı esasi daire-sinde halli icabatı hukukiyeden görülmüştür. Ancak keyfiyeti tâyin ve intihap ve vaziyeti gayritabiiyeleri her ne şekil ve surette olursa olsun nihayet tebamızdan olan hükâmı mahalliye tarafından kendi kanunlarımıza tevfikân rüyet edil-

miş olan bileümle mevaddın ahkâmı sarihai cariyeye münafi ve masulü ikrah olmıyan aksamı dahi tefrik edilmiyerek bir sureti umumiyede hükümden ıskat ve iptaliyle alâkadaran ve mahakimi neticei bisûd ve mucibi külfet olacak olan te-didi dâvalara ve tekriri muamelât ve muhakemata sevk etmek menafii hakikiyei ahali ve icabatı ahvale mugayir olacağı cihetle bilhassa bu noktanın dahi im'an ile nazarı dikkate ahzi levazımı madeletten görülmüş ve binaenaleyh her iki esas telif olunarak müddeti işgal zarfında mahalli meşgule Mahakimi Şer'iyeye ve adliyesinden sâdır olan bileümle muamelât ve mukarreratın buldukları safahatı kanuniye itibariyle tâbi olacakları ahkâm ve turku kanuniyeyi muhtevi olmak üzere on maddeden mürekkep bir kanun lâyihası tanzim edilmiştir. Lâyihai mezkûrenin birinci maddesinde bermucibi itilâf Fransızlar tarafından tahliye edilmiş olan mahaller Mahakimi Şer'iyeye ve hukukiyesine işgal müddeti zarfında cereyan eden bileümle muamelât ve muhakemat ile sâdır olan ahkâm ve mukarreratın işbu kanun ile tâyin edilen ahkâmı mahsusaya tâbi olduğu zikir ve tasrih olunduktan sonra muamelât ve mukarreratı mezkûre irae edebilecekleri eşkal itibariyle muhtelif ahkâma tâbi tutulmuştur. Şöyleki :

Evvelâ ikinci maddede, bidayeten veya istinafen derdesti rüyet olarak kalmış olan mevaddı Şer'iyeye ve hukukiyeye mütaallik muamelât ve muhakemat hakkında tatbik olunacak sureti muamele tesbit edilmiş ve işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren bir ay müddet zarfında alâkadarı tarafından talep ve müracaat olduğu halde mahakimi hazıraa teşkili tarafeyin ile tetkikatı fıkhiye icra ve hukuku tarafeyne müessir olacak surette ahkâmı esasiyei kanuniyemize mugayir bir cihet görülmezse muamelât ve muhakematı mesbukânın kaldığı noktadan ve muhalifi kanun nıkat görüldüğü takdirde de muamelâtı mütaakibenin iptaliyle o noktadan itibaren alel-ûsul intaç ve ikmal edilmesi kabul olunmuştur. Mâruzatı mütekaddimeye nazaran tavzih esbabına hacet olmıyan işbu madde şayanı tezkâr yalnız iki kaydı muhtevi olup bunlar da muamelâtı sabıkada görülecek nevakısı ve muhalefeti kanuniyenin, te-didi muamele ve muhakeme için her halde hukuku tarafeyne müessir olacak bir mahiyette olması lüzumundan ve mahiyeti mezkûreyi irae eylediği surette de muamelâtı mev-

çudenin kâmilten terk ve iptalini mucibolmı-yarak yalnız onu takibeden muamelâta mües-sir olabileceğinin tasrihinden ibarettir. Filvâkı muhalifi kanun her hangi bir muamelenin ancak vücudundan sonraki muamelâtın hü-künden ıskatı icabedebileceği esasen ahkâmı usuliyemiz muktaziyatından olduğu gibi hu-kuku tarafeyne gayrimüessir hatiat ve muhale-fetlerden naşı muamelâtı mevcudenin teedit ve tekrarına meydan vermek dahi muvafıkı men-faat ve maslahat değildir.

Derdesti rüyet mevaddın mahakimi hazıra-ca şeraiti mevzua dairesinde ikmalini kabul ettikten sonra bunun için alâkadaranın mü-racaatlarını bir ay müddetle takyidetmek yek-nazarda gayrimusip görülebilirse de nazariya-tı kanuniye itibariyle haizi itibar addoluna-mamak muktazi iken kabul ve temini meriyet-leri mücerret tearuz eden mülâhazatı mad-diyei ânifeden naşı meşrutan ve istisnaen tecviz edilmiş olan bu nevi muamelâtı, usulü muhakeme hukukiyede bed'i muamelât için mev-zuu altı ay gibi uzun bir müddetle veya istinafi mevadda mer'i müruruzaman haddine kadar alâkadaranın keyfiyet ve arzularına terk et-mek işbu kanunun maksadı vaz'ı ile mütena-sip görülememiştir.

Saniyen esnayı işgalde ita edilip de hini tahliyede henüz iktisabı katiyet edemiyerek kalmış olan ahkâmı sâdıranın tâbi olacakları muamele üçüncü madde ile irae edilmiş ve bunlardan dolayı da bir taraftan turku kanu-niyeye müracaat hakkını haiz bulunan mah-kâmın aleyhlere turku mezkûreye müracaat için kanunun tâyin eylediği müddetlerin meb-deleri işbu kanunun tarihi meriyetine irae ve diğer cihetten de tahdid edilmiş demek olan işbu müddetler zarfında hukuku itiraziyelerini istimal etmiş alâkadarlarının kanunun mevaddı sairesinden istifade edemiyebilecekleri tasrihan zikrolunmuştur. İtirazatı vakıa üzerine turku kanuniyede cereyan edecek tetkikat bit-tabi usul ve ahkâmı kanuniyeye tevfiik edile-ceğinden bu cihet hakkında ayrıca bir mua-mele istisnaiye vaz'ına lüzum ve ihtiyaç his-sedilmemiştir.

Salisen esnayı işgalde sâdır olup tahliyeden mukaddem iktisabı katiyet etmiş olan ilâmata gelinece, dördüncü ve beşinci maddelerde irae olunduğu veçhile bunlardan infaz edilmemiş

olarak kalanlar hakkında evvelemerde iktisabı katiyet etmiş oldukları derece itibariyle tâbi oldukları tariki kanuniyeye müracaat için alâkadararına işbu kanunun tarihi meriyetin-den itibaren üç ay bir mehil verilip bu nevi hükümlerini kabiliyeti infaziyeleri ancak bu müddet zarfında turuku kanuniyeye müracaat olunarak fesih veya nakızları talebedilmemiş olmakla takyidedildiği gibi iera ve infaz kılınmış olan ilâmata müstenit muamelâtı mes-bukai icraiyenin dahi kabiliyeti iadesi kabul edilmiyerek ancak bu kabîl ilâmattan dolayı alâkadararına da aynı veçhile hukuku itiraziye bahşolunmuştur. İşbu dördüncü ve beşinci mad-deler hükmüne istinaden esnayı işgalde kes-bikatiyet etmiş ve iera kılınmış olan ilâmat aleyhine alâkadararı taraflarından vâkı ola-cak müracaat üzerine mercilerince cereyan edecek tetkikatın istisnai bir mahiyeti haiz ol-mıyarak ahkâmı umumiyeye tevfiikan biliera hükme raptedileceği hususunun altıncı madde ile tasrihi tereddüde mahal bırakmamak fik-rinden inbias eylemiştir.

Rabian dördüncü ve beşinci maddelerde mev-zuubahis ilâmattan bir kısmının târiki temyizden mürur etmek suretiyle iktisabı katiyet etmiş olma-ları melhuz bulunduğundan yedinci madde ile bu kabîl ilâmata hakkında temyizden sâdır olmuş bil-cümle mukarreratı tasdikiye keenlemyekün adde-dilerek alâkadararına üç ay mehil ile tekrar hakkı temyiz bahşolunmuştur.

Bâlâda arz ve işaret olunduğu üzere kuvvei iş-galiye tarafından bir kısım mukarreratın Beyrut'ta müteşekkil bir mahkemei temyize irsal ettiril-miş olmasından nâşi işbu maddede keenlemyekün addedilen mukarreratın mastarı - her hangi tem-yiz - kaydiyle daha itlâki bir şekilde irae kılın-mıştır.

İkinci ve yedinci maddeler mucibince ikmalî muhakeme ve yeniden tetkikatı temyiziye için vukubulacak müracaat üzerine kanunen ahzı muktazi harelar evvelce bir defa tesviye edilmiş olduk-larından yalnız bu ilki nevi müracaatin haredan istisnası muvafıkı mâdelet görülerek sekizinci maddede bu cihet tasrih edilmiş ve haiz olduğu ehemmiyeti mahsusadan nâşi kanunun tarihi me-riyetini tesbit eden dokuzuncu maddeye neşriyat ve ilânatı mahalliyenin on altıncı gününden iti-baren kaydı ilâve olunmuştur.

Kanun lâiyhası

1. — 20 Teşrinievvel 1337 tarihli İtilâfname mucibince Fransızlar tarafından tahliye olunan mahaller Mahakimi Şer'îye ve Hukukiyesince işgal müddeti zarfında cereyan eden bileümle muamelât ve muhakemat ile sâdır olan ahkâm ve mukarrerat mevaddı âtiye dairesinde muameleye tâbidir.

2. — Bidayeten veya istinafen henüz hükme raptedilmemiş bulunan deavii Şer'îye ve hukukiyeye dair esnayı işgalde cereyan etmiş olan muamelât ve muhakematın ikmalî işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren bir ay zarfında alâkadarları tarafından mahakimi aidesine bilmüracaat talebolunabilir. Talebi vâkı üzerine teşkili tarafeyn ile tetkikatı muhtaziye biliera muamelât ve muhakematı mesbuka hukuku tarafeyne müessir olacak surette ahkâmı esasîye kanuniyeye muhalif görülmediği takdirde intaç ve mugayiri kanun nokta görüldüğü halde nıkatı mezkûreden sonra cereyan eden muamelât ve muhakemat iptal olunarak usulü dairesinde muhakeme rüyet ve ikmal edilir.

3. — Mahakimi Şer'îye ve hukukiyeden işgal esnasında ita edilip tarihi tahliyede henüz iktisabı katiyet etmemiş olan hükümlerden tebliğa muhtac olmayanlar ile tebliğ edilmiş bulunanlar hakkında tarihi kanuniye müracaat için kanunen muayyen müddetler işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren cereyana başlar. Bu müddetler zarfında ashabının ademimüracaati hasebiyle iktisabı katiyet eden hükümler hakkında işbu kanunun mevaddı sairesi tatbik olunmaz. Muhtacı tebliğ olup henüz tebliğ edilmemiş olan hükümler ahkâmı umumiyeye tâbidir.

4. — Esnayı işgalde itâ edilip iktisabı katiyet eylemiş ve fakat henüz iera kılınmamış olan ilâmatı Şer'îye ve hukukiyeye filhal kabili infaz değildir. İlâmatı mezkûrenin tâbi oldukları turuku kanuniyeye müracaat için alâkadarana işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren üç ay müddet verilmiştir. Müddeti mezkûre zarfında turuku kanuniyeye müracaatle fesih veya nakzı talebolunmayan ilâmat kabiliyeti icraiyei ihraz etmiş olur.

5. — Esnayı işgalde iktisabı katiyet edip tamamen veya kısmen tenfiz edilmiş olan ilâmata müstenit muamelâtı icraiye iade olunmaz. Ancak bu kabil ilâmat ile mahkûm olanlara turuku

ku kanuniyeye müracaat için işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren üç ay müddet verilmiştir. Müddeti mezkûre zarfında ademimüracaat halinde muamelâtı sabıkai icraiye kesbi katiyet eyler.

6. — Üçüncü, dördüncü ve beşinci maddelere istinaden vukubulacak müracaat üzerine mahâkimce ahkâmı umumiyeye tevfikân tetkikat iera ve hüküm ita olunur.

7. — Dördüncü ve beşinci maddelerde mevzu bahis ilâmatın tasdikine mütedair her hangi temyizce olursa olsun ita edilmiş olan mukarrerat keenlemyekündür. İlâmatı mezkûre hakkında alâkadar olanlar işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren üç ay müddet zarfında tarihi temyize müracaat edebilirler. Aksi takdirde zikrolunan ilâmat keski katiyet etmiş olur.

8. — İkinci madde mucibince ikmalî muhakeme talebinde bulunacak ashabı deaviden evvele alınmış olan masarifi muhakeme miktarı ile yedinci maddeye tevfikân vâkı olacak temyizlerden masarifi temyiziye alınmaz.

9. — İşbu kanun tahliye edilen mahallerde münteşir gazetelerle neşri ve bulunmadığı takdirde alelûsul ilâm tarihinden itibaren on beş gün sonra mer'idir.

10. — İşbu kanunun icrayı ahkâmına Adliye Vekili memurdur.

T. B. M. Meclisi İera	Şer'îye Vekili
Vekilleri Heyeti Reisi	Abdullah Azmi
Hüseyin Rauf	Adliye Vekâleti Vekili
Müdafaai Milliye Vekili	Behcet
Kâzım	Hariciye Vekili
Dahiliye Vekâleti Vekili	Müzakerede
Mehmed Afâ	bulunamamıştır
Maliye Vekili	Maarif Vekili
Hasan Fehmi	Mehmed Vehbi
Nafia Vekâleti Vekili	İktisat Vekili
Reşad	Mahmud Celâl
Sihhiye ve Muaveneti	Erkânı Harbiyei
İçtimaiye Vekâleti	Umumiye Vekâleti
Vekili	Vekili
Fuad	Kâzım

Adliye Encümeni mazbatası

Heyeti Umumiyeye

Adana'nın istirdadı üzerine işgal zamanına aid olup mâhakimi mahalliyeden devren alınan mevaddan dolayı derdesti rüyet mesail ile müd-

deti işgal zarfında hükme raptolunarak henüz iktisabı katiyet etmiyen veya edip de derdesti iera bulunan ve bir de muamelâtı infaziyeleri itmam edilmiş olan mevaddın derecei meriyet ve sureti iadeleri hakkında İera Vekilleri Heyetine bittanzim Heyeti Umumiye kararıyle Adliye Encümenine muhavvel 25/Temmuz/1338 tarihli lâyihai kanuniye Adliye Encümeninin 14 ve 16.11.1338 tarihli içtimalarında Adliye Vekili huzuriyle mütalâa ve tetkik olundu.

Adana'nın istirdadı üzerine Fransızlarla münakit İtilâfname mucibince mütekâbilan ilân edilen affı umumi ile mesaili cezaiye cayı bahis ve tekrar olmayıp ancak işgal devresinde istilâ ordularının tahtı tesirinde kalmış olan mahakimden hukuki ve şer'i sudur eden ahkâm ve mukarrerat ve henüz hükme iktiran etmemiş olan deavi ve mevad hakkında sarîh bir veçhei adli ile hukuku ibadın tatarruku halelden vika-yesi gayesine atfen Meclisi Âliye takdim edilmiş olan lâyihai mezkûrenin tarihi takdiminden sonra işgal ve istilâ ordularının Garbi Anadoludan dahi tart ve ihracı ve İstanbul'un havzei İdarei Milliyeeye intikal eylemesi gibi teakup ve tetabü eden netayîç üzerine Hükümetin noktai nazara göre tezahur eden müşkülâtı adlînin memaliki mustahlasamızın ve âtiyen istihlâs edilecek bilâ-dımızın aksamı sairesinde de cayı zühur olacağı encümenimizce de teemmül olunarak şer'i ve hukuki ve ticari ve cezai muamelât ve ahkâm ve mukarrerat hakkında umumi bir prensip vaz'iyile müşkülâtı melhuzanın ref'i teemmül olunarak maslahatı âmmeye evfak bir tarzı kabul taharri edilmiştir. Müstağniî anil beyan olduğu üzere eczayvatanın mâruz kaldığı işgal ve istilâ devrelerinde masunuttaarruz olan gayrimuharip efradın hukukuna karşı Hukuku Umumiyei Düvel kaidelerinden teami edilerek en bariz şekilde tecavüzat ika edildiği hadisatı cariyeinin katî emarelerinden mülhem kanaata umumiye ile müberhen bulunduğundan bu hususta encümenimizde teemmülâtı sırf Adana'ya inhisar ettirilmiyerek Adana ile beraber kısmen Yunanlılar tarafından ilhâkı ilân olunup idarei mülkiye ve Adliyesine vaziyed edilmiş olan memleketlerdeki Yunan mahkemelerinin ve kısmen muhtariyetini ilân ettikleri mahallerde kalmış olan İstanbul'a tâbi Türk mahkemelerinin ve bir de düveli müttefikanın yedi işgalinde kalmış olan İstanbul mahkemelerinin ita ettikleri ahkâm ve

mukarrerat ile muamelâtına âtiyen istihlâs olunacak yerlerdeki mahakime tatbik olunmak üzere encümenimizce tadilen kâleme alınan beş maddelik lâyihai kanuniye Heyeti Celilelerine takdim kılınmıştır.

Lâyihanın birinci maddesi istihlâs edilmiş ve edilecek olan mahaller mahakimince işgal müddeti zarfında cereyan eden bilcümle muamelât ve muhakemat ile sâdır olan ahkâm ve mukarreratı Şer'îye ve hukukiye ve ticariyeye maksur olup muamelât ve ahkâmı cezaiye için mustakil bir madde tedvin olunmuş ve işbu maddenin (A) fıkrası henüz hükme iktiran etmemiş olan muamelât ve muhakematın bulunduğu noktadan bil itibar usul ve kavanini mevzuamız dariresinde rüyetine mütedair (B) fıkrası işgal esnasında ita ve tebliğ edilip de tarihi istihlâsta iktisabı katiyet etmemiş olan hükümler hakkında turku kanuniyeye müracaat için işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren fevkâlade olarak bir mah mehîl ita kilindiğini natık olup bununla tarihi tebliğ ile istihlâsı takibeden zamanlarda husulü muhtemel gayritabî vaziyetlerle turku kanuniyeye müracaat olunamıyacak gibi ahvalin önü alınmasının temin olunacağı (C) fıkrası esanayı işgalde ita edilip iktisabı katiyet etmiş olan ahkândan dolayı işbu kanunun neşri tarihinden itibaren bir mah mehîl verildiğini mübeyyin olup bu suretle âdilâne ve bitarafane olduğundan şüphe edildiğine veya cebir ve ikrah tahtında verdirilmiş olduğuna zahibolarak hükümden mutazarrur olduğunu iddia eden eşhasın hukuku gözetilmiş olacağı mütalâa edilmiştir. (D) fıkrası mazmunu kesbi katiyet ederek tamamen veya kısmen icra ve infaz edilmiş olan ilâmata müstenit muamelei icraiyenin ademi iadesini mutazammın olup aksi hali birçok teşevvüşatı mucibolacağından bu tarzı kabul zaruret menzilesinde görülmüştür.

İkinci madde muamelât ve ahkâmı cezaiyeye mütedair olup (A) fıkrası esnayı istihlâsta maznun veya müttehem olan eşhasa ait tahkikat ve takibat ve muhakematın bulunduğu noktadan itibaren devamı cereyanını (B) fıkrası haklarındaki hüküm henüz kesbi katiyet etmemiş olan mahkumini cezaiyeye derecatı mahakime müracaat için mevzu kanuni mehîller işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren cereyanı başlıyacağını (C) fıkrası hükümleri kesbi katiyet edenlerin kanunun tarihi meriye-

tinden bilitibar on beş gün zarfında ita eyliyecekleri istida üzerine icra kılınacak tetkikat neticesinde Büyük Millet Meclisi kavaninine muhalif bir mahkûmiyetin tahakkuku halinde müddeiumumilerce mafevk mahkemeden fesih ve nakız talebolunabilmek salâhiyetinin ikame kılındığını beyandan ibaret olup bu suretle meşaili hukukiyedeki müsaadat mahdud ve mazbut bir saha dâhilinde ahkâmı cezaiyeye de teşmil edilmiştir.

Üçüncü madde İstanbul'da müesses ve gayri-meşru Divanı Harb ve mahakimi fevkalâdelerle memaliki meşgulemizin her hangi bir tarafında işgal mahkemelerinden ve muhtelit mahkemelerden verilmiş olan ahkâm ve mukarreratın keenlemyekün olduğuna ve dördüncü beşinci maddeler dahi kanunun tatbikatına aittir. Binaenaleyh heyeti umumiyesi ittifaq ve bâzı fıkaraatı ekseriyetle karargir olan lâyihai mezkûre lieclittasvip Heyeti Umumiyyeye arz olunur.

Memaliki müstahlasada işgal müddetince tekevvün eden her nevi deavi ve muamelâti şer'iyeye ve nizamiye ile sâdır olan hükümler hakkında yapılacak muameleye dair Kanun

MADDE 1. — İstihlâs edilen ve edilecek olan mahaller mahakimince işgal müddeti zarfında sâdır olan ahkâm ve mukarreratı şer'iyeye ve hukukiye ve ticariye fıkaraatı âtiye dairesinde muameleye tâbidir :

A) Derdesti rüyet bulunan deavi ve muamelât usul ve kavanini mevzua dairesinde rüyet ve intacolunur.

B) İşgal esnasında ita ve tebliğ edilip de tarihi istihlâsta iktisabı katiyet etmemiş olan hükümler hakkında Tarihi Kanuniye müracaat için kanunen muayyen olan müddetler işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren cereyana başlar.

C) Esnayi işgalde ita edilip iktisabı katiyet eylemiş ve fakat henüz icra edilmemiş olan hükümler işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren bir mah zarfında turku kanuniyeye müracaatle usulen fesih ve nakız talebolunabilir. Temyizen musaddak olan bu kabîl ilâmatın Sivas'da tekrar temyizen tetkiki caizdir. Müddeti mezkûre zarfında fesih veya nakız ta-

lebolunmıyan ilâmat kabiliyeti icraiyei ihraz eder.

D) Esnayı işgalde iktisabı katiyet edip tamamen veya kısmen tenfiz edilmiş olan ilâmata müstenit muamelâti icraiye iade olunmaz.

MADDE 2. — Kezalik istihlâs olunan mahaller mahakim ve devairi cezaiyesince işgal müddeti zarfında cereyan eden bilcümle muamelât ve muhakemat bu bapta sâdır olan ahkâm ve mukarrerat fıkaraatı âtiye dairesinde muameleye tâbidir.

A) İstihlâs tarihinde maznun veya müttehem oldukları anlaşılın eşhasa mütaallik evrakın muhtevi olduğu efaalin tahkikat ve muhakematı kaldığı noktadan itibaren itmam olunur.

B) Esnayı işgalde bir cürümden dolayı mahkûm bulunup da haklarında hüküm iktisabı katiyet etmemiş olan eşhasın turku kanuniyeye müracaat için muayyen müddetleri işbu kanunun her mahalde neşir ve ilânının ferdasından itibaren cereyana başlar.

C) Esnayı işgalde mahkûm bulunup haklarındaki hükümler iktisabı katiyet etmiş olan eşhasın işbu kanunun tarihi meriyetinden bilitibar onbeş gün zarfında ita edecekleri istida üzerine müddeiumumi tarafından icra kılınacak tetkikat neticesinde Büyük Millet Meclisi Hükümetince neşrolunan kavanin ahkâmına muhalif olarak mahkûm edilmiş oldukları görülürse o kabîl ilâmatın yeniden tetkikini müddeiumumi mafevki mahkemeden talebedebilir.

MADDE 3. — Divanı harbler ve mahakimi fevkalâde ve işgal mahkemelerinden verilen hükümler keenlemyekündür.

MADDE 4. — İşbu kanun tahliye edilen mahallerde müntezir gazetelerle neşri ve gazete bulunmıyan yerlerde alelûsul ilânı tarihinden itibaren meriyül icradır.

MADDE 5. — İşbu kanunun icrayı ahkâmına Adliye ve Müdafaai Milliye Vekilleri me-murdur.

16. 11. 1338

Adliye Encümeni Reisi Mazbata Muharriri
Canik Biga
(C) fıkrasına muhalifin Hamid
Emin

Kâtip İsparta	Âza Kırşehir Sadık	Âza Karahisarı Sahib İsmail Şükrü
Kâtip İsparta		Âza Karahisarı Sahib

(C) fıkrasının ipkası birinci madde ile kabul edilen prensibe mugayir olduğu gibi izaai hukuku bâdi ve teşevvüsatı umuru müeddi olacağından işbu fıkranın tayı reyindeyiz. Hacı Mehmed Tahir Mehmed Şükrü

Âza
Heyeti umumiyede muhalifim
Hasib

Âza
Kayseri
Sabit

Âza
İçel
Ali Sabri

REİS — Efendim bu kanunun heyeti umumiyesi hakkında söz istiyen var mı?

HACI TAHİR Ef. (İsparta) — Adliye Vekilinin de bulunması icabeder.

REİS — Adliye Vekili buradadır.

REFİK ŞEVKET B. (Saruban) — Adliye Vekili Bey biraz izahat versinler.

ADLIYE VEKİLİ RİFAT B. (Kayseri) — Meclisi Âlinizin teşekkülünden sonra 7 Haziran 1336 tarihinde yapılan bir kanun ile İstanbul'da yapılan biûmum mukavelât, muahedat ukudat keenlemyekün addedilmiş ve bu kanuna tevfikân gerek İstanbul ve gerek İstanbul'a tâbi olan yerlerdeki mahakimden sâdır olan mukarerrat da bu meyanda keenlemyekün halinde kalmıştır. Bunu nazarı dikkate alan vekâlet işgal müddetinde memaliki meşgule mahakiminden sâdır olan hükümler için bir teklifi kanun yapmıştır. Ve bu teklifi kanuniyi de Adana'nın istihlâsı üzerine tanzim ederek Meclisi Âliye sevk etmiştir. Adana'nın istihlâsından sonra lehülhamd diğer meşgul olan vilâyetlerimiz de istirdadolunmuştur. Adliye Vekâletince bilûmum vilâyetlere teşmil edilmek üzere tanzim edilen kanun Adliye Encümeni ile bilâştirak müzakere edilerek Heyeti Celilenize takdim edilmiştir. Yalnız arz ettiğim kanundan maada bütün mukaddesatı çığneyerek gelmiş olan Yunanlılar hukuku umumiyei beyneldüvel kavaidine de muhalefet ederek ve o hukuku da çığneyerek mahallî mahkemelere de vaziyet etmişlerdir. Kimini ilga etmişler kimi-

ni ipka etmişler. Bâzi yerlerde bilfarz Adana'da Fransızlar kararnameler neşrederek o kararnameleri tatbik etmişlerdir. Teklifi kanuni de «İşgal sırasında verilen kararlar eğer derdesti rüyet ise muhakeminin kanunlarımızın devamına, eğer derdesti rüyet olursa hüküm verilmiş ise o hükümler için tarihi neşrin-den itibaren her hangi derecede ise kabul, itiraz ise ve gıyaben verilir ise itiraz edilmesi, vicahen vermiş ise «unaf edilmesi» için bir müddet verilmiştir. Yani bu müddet zarfında itiraz veya istiraf veya temyiz edilmeyen mukarerratın işabı katiyet etmemesi hakkında bir teklif kanunidir. Yalnız bunun fevkalâde olarak işgal mahkemeleri, divanı harbler hâsılı fevkalâde mahkemeler tarafından verilen hükümlerin de keenlemyekün addedilmesine dair bir madde ilâve edilmiştir.

LÜTFİ B. (Malatya) — Şimdi efendim; buyuruluyor ki Yunanlılar mahakime vaziyed ederek hâkimi tebdil etmiş, tağyir etmiş, söyle yapmış, böyle yapmışlar. Şu halde böyle bir düşman Hükümeti namına icra edilmiş olan kazayı, cezayı kabul edecek miyiz bunu esastan reddetmek lâzımdır. O verilen hükümlerin hepsini reddetmek lâzımdır. Tesir altında ister olsun, ister olmasın merduttur. Bunların yeniden dâvasına başlanılması lâzımdır. Muhalifi siyaset bir kaide kabul edemeyiz. Böyle şey olmaz. İlâmlar keenlemyekün hükmündedir.

ADLIYE VEKİLİ RİFAT B. (Devamla) — Çok doğrudur. Çünkü elimizde bulunan ahkâma göre de buyurdukları gibi olması lâzımdır. Fakat o gibi noktalar vardır ki bir adam bir defa senelerce dâvasını takibederek bir ilâm almış, bütün tabakatı mahakimden geçmiş, İstanbul temyizinden geçmiş, böyle bir adamı düşününüz. Hakkının meydana çıkarılması için ne kadar çalışmış? Bir onun vaziyetini düşünmek lâzımdır, bir de bâzi mevaddı düşününüz ki tashihi, tamiri imkânı yoktur. Zevceyn beyini bulmak için mahkemei şer'iyeden bir hüküm südur etmiş, çocukları ölmüş; bunun netayici umumiyesini düşününüz, iddet meselelerini ve saireyi düşünürseniz her halde bir sureti hal bulmak mecburiyetinde olduğumuzu takdir edersiniz.

REFİK ŞEVKET B. (Saruban) — Rifat Bey Hükümetin teklif ettiği şekilde Encümenin

teklif ettiği şekil arasında mahiyet itibariyle ne fark vardır? Çünkü, encümen Hükümetin teklifini tadil etmemiştir. Yeni ahkâm vaz'etmiştir. Hükümetin teklif ettiği şekildeki gaye nedir? Adliye Encümeninin gayesi nedir? Arasında fark nedir? Bunu anlamak isterim.

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. (Kayseri) — Efendim, Hükümetin teklifi Adliye Encümeninde müzakere edilerek bu yapılmış, yani Adliye Vekâletinin de muvafakati vardır. İkisinin arasında pek büyük fark yoktur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Şu halde yekdiğerinin arasının muadil olması lâzımdır. Halbuki tekliflerde çok fark vardır.

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. — Adliye Vekâletinin de muvafakati vardır.

CEMİL B. (Kütahya) — Vekil Beyefendi! Ben bir dâva tanıyorum ki, mukavelâtta mu-saddak senetle takibedilen ve bittakip katiyet iktisabeden bir hukuk dâvasında Yunanlılar zamanında o dâvayı takibeden vekil cebren istifa ettiriliyor. Arazi ve envali mahcuze medyuna serbestçe sattırılıyor. Bunlar doğru mudur? Bunları kabul edecek miyiz? Halbuki bunlar düşmanın yaptığı şeylerdir.

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. — Efendim, mutlak olarak verilen mukarrerat icra edilsin, diye teklif etmiyoruz. Malûmuâliniz bu hükümlerin bir kısmının Büyük Millet Meclisinin kavanini haricinde verildiğini arz etmiştim. Bu kavaninin haricinde verilmiş olanlar bittabi itiraz, istinaf ve temyiz edildiği vakit tashih edilecektir. Müddet vermemizin sebebi odur.

CEMİL B. (Kütahya) — Mukayyet olmalı.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim, gerek İstanbul gibi Düveli İtilâfiye tarafından işgal edilmiş memleketlere, gerek kendileriyle kavga ettiğimiz Yunanlıların taarruzatına mâruz kalan yerlerde ve aynı zamanda daha evvel tahliyesine muvaffak olduğumuz Adana'nın işgal zamanlarına aid olmak üzere oralardaki mahakimden sâdır olan mukarreratın esasatı hukukiyeye nazaran vaz'ı kanunisini tesbite medar olmak üzere teklif edilen bu kanun lâyihası çok ehemmiyetlidir. Bir defa Hükümet tarafından yapılan teklifat ile encümen tarafından yapılan teklifat gayet zıt iki fikrin tahdi tesirinde çıkmıştır. Hükümet esbabı mucibesinde kemali sarahat ve vazahatle gösterdiği

gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin nüfuz ve hâkimiyetinin ve hâkimiyeti kazaiyesinin câri olmadığı yerde olan mukarreratın keelenmeye-kün olacağı kazaiyesine göre tedabir alınmıştır. Bu tedabiri alırken, erbabı hukakun mutazarır olanlarının da haklarının ne suretle telâfi edileceğini tebyin etmiştir. İlânat icra edilip edilmediğine göre ahkâm vaz'etmiştir. Fakat buna mukabil Adliye Encümeni değil yalnız İstanbul Hükümetindeki, hâkimleri müslüman olan ve nispeten tesiri hariciden âzade olarak ifayı vazife eden hâkimlerin hükümlerini hattâ Yunanlıların tesir ve nüfuzu idari ve askerisi altında verilmiş olan ahkâmı da meşru tanımıştır. Hükümetin gayrimeşru tanınmasına mukabil Adliye Encümeni meşru telâkki etmiştir. Adliye Encümeni derdesti rüyet olanların ikmalini ve icra edilen mukarreratın iade olunamayacağına söylemiştir.

Bu iki esaslı noktayı kemâli vuzuhla haldelemek ve Adliye Encümeninin noktai nazarı üzerinde yürüyebilmek için her halde Adliye Vekâleti makamı bizi çok tenvir etmek mecburiyetindedir. İstihlâs ettiğimiz memleketlerin tarihi istilâsından bugüne kadar beş altı ay geçti. İşte memurini adliye tarafından işgale ait ilâmat, muamelât hakkında raporlar geldi. İstanbul'un şimdiye kadar vaziyeti âhiresi hakkında elbette ve elbette birçok malûmat geldi. E-zim gazetelerde okuduğumuz bu malûmattar mülhem olan Adliye Vekâleti hakkı kazayı haiz olmıyanlar tarafından yani Büyük Millet Meclisi Hükümetinden taklidi kaza etmeksizin verilen ahkâmın tariki sâlimine icramında menfaat yerine birçok hâdisat dolayısıyla mazarrat geleceğini biliyorsa o vakit esbabı mucibeye nazaran Adliye Encümeninin tesbit ettiği noktai nazar üzerinde yürümek mecburiyetini söylesin. Yok eğer esasatı hukukiyeyi, hakkı kazayı tebdil edecek mahiyette görüyorsa bu gibi hâdisatta Hükümetin teklif ettiği esas üzerinde yürüyelim. Ondandır dolaydır ki, bilhassa bendeniz muamelâtı şer'îye, muamelâtı hukukiye ve cezaiye itibariyle üzerinde oldukça tetkikat icra etmek mecburiyetinde olduğumuz bu kanunun evvelâ esası nazarı itibara alınarak Adliye Encümeninin teklifini mi müzakereye başlayacağız? Yoksa Hükümetin teklif ettiğini mi müzakere edeceğiz? Bendeniz bilhassa bunu nazarı dikkate arz ederim.

Efendim işgal denildiği vakitte bendenize

işgalin mahiyeti : Evvelâ İstanbul işgali. Saniyen : 15 Mayıs'tan 11 Ağustos'a kadar geçen müddet ve sonra 11 Ağustos'tan son zamana kadar yani İzmir ve Edirne'nin tarihi işgaline kadar geçen müddet, ondan sonra Kütahya, Afyonkarahisar, Eskişehir, Bursa ve havalisinin işgali. Binaenaleyh bunların hepsinin ayrı ayrı hususiyatı vardır. Bunların bir kısmında Yunan idaresine girmiş ve bizim tarafımızdan tâyin edilmiş hâkimler vardır. Evvelece bizim mahakimimiz tarafından muhakemesine başlanmış vaziyetler vardır. Hepsinin ruhunu salâhiyeti kazaiye teşkil eder. Binaenaleyh bu ilâmları keenlemyekûn addetmenin mahzuru hukukiye dai ve maslahatı âmmeyi muhil olduğunu, delâliyle, Adliye Vekâleti bizlere gösterir ve bunu müeyyet olarak aldığı vesâikle, bizi ikna ederse Adliye Encümeninin teklifi üzerinde müzakere cereyanını kabul ederim. Ve illâ işgal esnasında tekallüdü kaza etmeksizin falan filân adamlar üzerindeki ahkâmı katîyetle kabul etmek hâkimiyeti milliyemizle kabili teklif değildir. Onun içindir ki, müzakerenin ruhunu, bu teşkil ediyor. Hakkı kaza bizimdir. Hakkı kazadan fedakârlık edebilmek için, hakkı kazada fedakârlık etmediğimiz zaman daha fazla mazarrat hâsil olacağını ispat etmek lâzımgelir ve illâ olamaz.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) — Efendim düşman tarafından meşgul olan memalikimizde icrayı hüküm, elbette düşmanın kahrı nüfuz ve tesirinde olacağı cihetle bütün ahkâmı cezaiye ve hukukiye ve şer'iye'nin keenlemyekûn olması taraftarıyım. Çünkü; hâkimin salâhiyeti olması lâzımdır. Bilâsalâhiyet hâkimlik sıfatı tahtınan bir kimsenin vermiş olduğu hüküm keenlemyekûndür. Bu, pek sarıhtır. Ahkâmı cezaiyede isterse hüküm lâhik olsun, isterse olmasın, yani mahkûm, isterse hapsanede bulunsun, isterse bulunmasın, muhakemat o memleket düşman eline girdiği güne kadarki, haline irca edilmelidir. Yani düşmanın girdiği günden itibaren ne muamele cereyan etmiş ise iade olunmak lâzımdır. Yeniden eski haline irca edilmek lâzımgelir. Yeniden başlanır, yeniden tetkik olunur, yeniden hükmolunur. Ahkâmı cezaiye böyledir.

HACI TAHİR Ef. (İsparta) — Ahkâmı Şer' iye de böyledir.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Devamlı) — Ahkâmı cezaiyede eşhas tarafından dâva vukubulmasa bile nâdemki hukuku umumiye vardır, ahkâmı cezai-

ye her halde iade edilir. İsterse mahkûm olsun, isterse beraet etsin.

Ahkâmı hukukiyeye gelince; o hukukun sahibi dâva etmeyince, «Gel dâvanı yeniden göreceğiz» demek, hükümetin boreu değildir. Bir kere muamelâtın, Yunanlıların tahtı işgalinde olduğu zamana aidolan muamelâtın keenlemyekûn olduğu ilân olunur. Ondan sonra talebi dâva edenlerin dâvası yeniden rüyet edilir, yeniden rüyet ettirmek isteyenler rüyet ettirir. Yeniden rüyet ettirmiyenler ettirmez. Cebrolunmaz. Çünkü muamelâtı hukukiyede yeri yoktur. Muamelâtı şer'iyede vekil beyin buyurdukları mevadda yani bilânîkâh kadın istifraş etmek gibi, filân gibi muamelâtta ahkâmı şer'iyemiz ne icabettirirse o yapılır. Bunlardan kanunumuz âciz değildir. Bunlara ait sarahat vardır. Bunu yapmazsak o hükümlerin bir kısmını olsun kabul etmek demektir ki; bizim esas gayemize muhaliftir.

LÜTFİ B. (Malatya) — Mazarratı âmmeyi defî için mazarratı hassa tercih olunur. Şimdi kavaidi esasiye hukukiyemizi temelinde saracak bir hakkı kazâ meselesini, düşman hükümeti, düşman hâkimiyeti altında filân mahallerdeki hükümleri kabul etmek suretiyle hâkimiyeti esasiyemizi haleldar ediyoruz. Onların hâkimiyeti altında sâdır olan ahkâm, gerek hukuki olsun, gerek cezai olsun, gerek şer'i olsun o ahkâmın hiç birisi haizi salâhiyeti kaza hükâmı tarafından verilmemiştir. Çünkü : O, onun tasvibiyle, onun tensibiyle o, orada hakkı kaza mevkiinde kalmıştır. O tasvibetmiş, o kabul etmiş, o, onu kaza mevkiine çıkarmıştır. Onda hakkı kaza kalmamıştır. O hakkı kazayı bahşedecek Heyeti Celilenizdir, Heyeti Celilenizin teşkil ettiği Hükümettir. Yoksa düşman hükümetinin bahşettiği hakkı kaza üzerine sâdır olmuş olan ahkâmı ne suretle kabul ediyoruz? Ancak bunda bazı eşhasın mutazarrır olacağı vâridi hatır oluyor. Şimdi bazı şahısların mutazarrır olmaması için hukuki esasiye kazaiyeyi ihlâl edecek bir şekli kabul etmek Heyeti Celilenizin şanı âlisiyle tevafuk etmek efendim, sonra kavaidi hukukiye temelinden sarılmış olur efendim. Onun için hangi zaman işgal başlamıştır? İşgal başladığı zamandan itibaren tarihi istihlâsımıza kadar ve oraya hâkim tâyin edilip veya oradaki hâkimin asaleti tasdik edilmek suretiyle tâyin edilen hâkimler tarafından icrayı muameleye mübaşeret edildiği güne kadar hukuki, cezai, şer'i her hangi bir hüküm sâdır olmuş

ise; bütün düşman tesiri altında, düşman mura-kabesi altında, düşman emri altında, düşman sa-lâhiyeti altında sâdir olmuştur. Bunların kâffesi sâkit olmuştur. Bunlarda hakkı kaza yoktur. Böylece kabul etmezsek hakkı kazamızı, hakkı kazayı umumimizi işkâl etmiş oluruz. Bu; azîm tesir husule getirecek mahiyettedir. Onun için şahsi bir zararı nazarı dikkate alarak siyasiyet üzerinde icrayı tesir edecek böyle bir meseleyi kabul etmemenizi temenni ederim.

REİS — Nafiz Bey buyurun; söz sizindir.

NÂFİZ B. (Canik) — Reis Beyefendi müsaade buyurursanız usul hakkında bir şey arz edeceğim. Efendim; bu kanun kabul ve ademi-kabulü haliyle memlekette birçok hukuku müktesebenin zirüzeber olmasına tesir icra edebilir. Mecliste ekseriyet yoktur. Sıralarda dört beş tane mebustan ibaret olan tenha bir Mecliste böyle bir kanunun müzakeresi arz ettiğim mahzuru dâidir. Binaenaleyh arkadaşlar arzularıyla ya alâkadarlık göstererek Meclise teşrif etsinler yahut da Makamı Riyasetin ihtarından sonra...

REİS — Efendim Nizamname...

ABDÜLHAK TEVFİK B. (Dersim) — Meclis ekseriyetle açılmıştır.

REİS — Bendeniz söyliyeyim, ondan sonra..

NÂFİZ B. — Bendeniz bu kadar ehemmiyetli bir mesele için akalliyette bulunan Mecliste beyanatta bulunmaktan istinkâf ediyorum.

REİS — Efendim Meclis ekseriyetle açılmıştır. Reyde icbar ederim, fakat müzakereyi dinleyin diye böyle bir icbara bendenizin salâhiyetim yoktur.

MEHMED ŞÜKRÜ B (Karahisarı Sahib) — Muhterem arkadaşlar! Bu mesele hakkında uluorta söz söylemek zannederim, doğru değildir. Bu mesele, ilmî ve hukuki bir meseledir. Bu noktai nazardan tetkikata devam etmek lâzımdır. Malûmuâliniz memleketin her tarafında, yer yer, muhtelif safahatta işgaller vardır. Fransız işgali başkaca bir safhadır. İzmir işgali başka bir safhadır. Afyonkarahisar, Kütahya, Eskişehir, işgali başkaca bir safha dâhilinde cereyan etmiştir. Yani işgallerin mahiyeti de bu suretle değişmiştir. İstanbul'da büsbütün başka mahiyettedir, işgallerin mahiyeti her ne olursa olsun Hukuku Düvel Kavaidi

itibariyle hakkı işgal ve hakkı fetih diye Hukuku Düvelde bir fasıl vardır ki, hakkı işgal dolayısıyla bir memleketin mensubolduğu devletin kanunları tebdil ve tağyir edilemez. İşgal edilen yerlerde o memleketin kanunu ne ise onun ahkâmı câri olur. Yani hâkimler evvele mensuboldukları devlet namına icrayı kaza ederler. Katiyen bu değişmez. Tekallüdü kaza yoktur. Kaza değişmez. Bu ilhaklar tasvip ve tasdik edildikten sonra saltanatı kazaiye diğer hükümete geçmiş olur. Bizim bütün mücedelâtımızın esası bunu reddetmeye mâtuftur ve elhamdülillâh bu işgali ordumuzun süngüsüyle ref'ettik. Muvakkaten düşmanın işgali altında bulunan yerlere bugün vazüülyed bulunuyoruz. İşgal edilen zaman zarfında verilen hükümler bu devletin kanuniyle verilmiştir. Yalnız burada nazarı dikkate alınacak bâzı şeyler vardır. Yunan kuvvetlerinin, Fransız kuvvetlerinin, İngiliz kuvvetlerinin tahdı tesirinde ve onların cebir ve tehdidiyle verilmiş hükümler olabilir gibi bir şeyler hatıra gelirse ahkâmı umumiyemiz bunu da mükeffeldir. Tesir altında verilen bu hükümlerin kıymeti yoktur. Yeniden dâva açıldığı takdirde bu hükümler ref'edilebilir. Şimdi bu kanunun saiki olan şey, Büyük Millet Meclisinin hini içtimasında İstanbul Hükümetince aktedilen mukavelât, taahhüdât ve mukarrerat ve sairenin keenlemyekûn addedilmesi denilmiştir. Fakat tashiha denilmemiştir ki, İstanbul mahakiminin verdiği ahkâm mülğadır.

Bilirsiniz ki, mahakim, kuvvei icraiye den ayrı bir kuvvet olup bu kuvvet kanunların ahkâmına tâbi ve tesirden âzadedir. Bu her yerde böyle tanınmış ve kabul edilmiştir. Bizim kanunumuz da bunu böyle tanımıştır. Yalnız, müstakil bir kuvvet olarak tanılan adliye iddia edemeyiz ki, cebir ve tazyik girmemiştir. Veyahut cebir ve tazyikte hüküm verilmemiştir. Böyle ahkâm, böyle dâva, böyle mevad varsa, o dâvadan müteessir olanlar; o mahkemedeceki cebri ispat ederek yeniden dâva edebilir. Bu hakkı ahkâmı umumiyemiz mükeffeldir. İşte Adliye Encümeni bu noktai nazardan tetkikatına devam etmiş, Adliye Vekâletinin teklif ettiği lâyiha kabul edildiği takdirde memleketin efradının hukuku müktesebelerinin böyle bir an ve bir zamanda altüst olacağını düşünmüş ve bunun azameti karşısında titremiştir ve bunu günlerce müzakere etmiştir. De-

min Hoca Efendi Hazretleri beyan buyurdular ki; takallüdü kaza edilmeden verilen hükümlerin kıymeti yoktur. Bunu bir mesele için kabul ediyor. Diğer bir mesele için kabul etmiyor. Mahakimi adliye için kabul ediyor. Mahakimi Şer'îye için kabul etmiyor. Eğer diğer mahakimden verilen hükümlerin kıymeti yoksa mahakimi Şer'îyeden verilen hükümlerin de kıymeti olmaması lâzımgelir. Düşününüz, eğer biz bunları kabul etmiyecek olursak, tâlak, nikâh ve sair o kabil deavinin tevli dedeacağı netayici bir kere göz önüne getiriniz. Bunun netayici içtimaiyesi pek elîmdir ve sonra dâva etmiş, hüküm almış, hükümü keshkatiyet etmiş, infaz edilmiş. Eğer mal ise elden ele geçmiş, bunların tesiratını ve intacedeacağı netayici düşününüz. Efendiler «Bilcümle mevad keenlemyekündür.» kararını kabul ettiğimiz takdirde bunun altından biz değil bizim ahfadımız dahi kalkamiyacaktır ve bu kararı kabul ettiğiniz takdirde on gün sonra tebdil etmek mecburiyetinde kalırsınız ve böyle emsaller de vardır. Bu itibarla Adliye Encümeni bihakkin tetkikatını yapmış ve çok derin olarak yapmış, Vekâletin tevdi ettiği lâyihayı kabul etmemiştir. Bu noktai nazardan kendisi birtakım mevad kabul etmiştir. İşte huzuru âlinizde müzakere edilmekte olan şekil budur. Maddelere geldiğimiz zaman onun hakkındaki mütalâatını ayrıca arz edeceğim.

ADLİYE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ HAMİD B. (Biga) — Efendim Adana'nın istirdadı üzerine Fransızlarla yapılan İtilâfname mucibince muamelâtı cezaiye hakkında affi umumiye kabul ve ilân ettik. Fakat hukuku sırfe hakkında bir sarahat olmadığından Adana'da devam eden Fransız işgali zamanında orada kalmış olan Türk mahkemelerinin... (İşitemiyoruz sadaları)

Fransız işgali zamanında orada kalmış ve elyevm elimizde tatbik etmekte olduğumuz kanunun ahkâmına tevfikân hükümler vermiş olan Türk mahkemelerinin verdiği mukarrerat hakkında bir veçhe tâyinine dair 25 Temmuz tarihli Hükümetin teklifi kanunisi Adliye Encümenine havale edildi. Malûmuâlileri olduğu veçhile 25 Temmuz tarihini takibeden eyyamda memalikiyiz istihlâs edilmiş olduğundan Hükümetin noktai nazarı mucibince memaliki müstahlasada birtakım müşkilât başgöstereceğinden Adliye Encümeniniz daha umumi bir şekilde bir prensip

vaz'ına mecbur oldu. Yapılan tetkikat neticesinde, hakkı kaza meselesi hakikaten bir emri azîmdir, bir emri asirdir, bunu tasdik etmekle beraber, işgalin devam ettiği üç sene kadar medit bir zaman zarfında muamelâtı nâsın sürüncemede kalmaması dolayısıyla bunların mehmaemken hali lüzumuna binaen bu kanunu Heyeti Celilenize takdim etmek mecburiyetinde kaldı. Şunu itiraf ve tasdik etmelisiniz ki; yevmi istihlâstan beri memaliki meşgulemizin bugün hiçbir tarafında tam ve kâmil olarak mahkemelerimiz hali faaliyetinde değildir. Eğer işgal tarihinde orada mahkemelerin verdiği mukarreratı gayrimeşru telâkki etmek suretinde hüküm verecek olursak daha ziyade karışıklığa meydan vermiş oluruz.

Memaliki meşguleyi biz şu suretle tefrik ettik : Birisi, Adana'da arz ettiğim vaziyet, ikincisi; Yunanlıların tahtı işgalinde olan aksam. Muhtariyeti ilân edilmiş olan aksam. Üçüncüsü; İstanbul'daki vaziyet. Bunun için hukuku nâsi elimizdeki ahkâmı esasiyemizle mehmaemken temin edebilmek suretiyle bunlardan mümkün-taşih olanları tashih etmek ve bunlar hakkında muamelâtı hukukiyeye kıyasen bir usul, bir prensip vaz'etmek suretiyle Heyeti Celilenize takdim ettiğimiz lâyihai kanuniyede ayrı ayrı izahat verilmiştir. Şunu arz etmek mecburiyetindeyim ki; Adliye Encümeni memaliki meşgulede verilen hükümlerin meşruiyetini kabul etti zannedilmesin. Teklif ettiğimiz kanunun bir maddesi ile bu kabil ahkâmı hattâ, Kürd Mustafa Divanı Harbinin verdiği hükümler gibi bütün hükümler üzerine istanbul mahpushanesinde mahkûm ve mahpus edilmiş kimseler vardır. Bunların keenlemyekün addini kabul etti. Refik Şevket Bey biraderimiz bu bapta beyanı mütalâa ettikleri zaman dediler ki; Hükümetin teklifi ile encümenin teklifi birbirine aykırı gidiyor. Evet, doğrudur. Hükümetin teklif ettiği madde kanuniye yalnız Adana'ya aittir. Halbuki teklifi kanuniden sonra inkişaf eden bâzı noktalar vardır ki; meselâ Musul gibi bâzı aksami vataniyede tatbiki lâzımgelen bir usulü kanuniye kabul etmek suretiyle her tarafta tamim ediyor. Biz bunu tevsi ettik. Sonra ikinci maddesinde diyordu ki; bidayeten istinaf edilmiş de devam edilmemiş olan bütün muamelâtın kaldığı noktadan itibaren devamını meşru görüyor; halbuki biz bunu meşru görme-

dik, bunun yenibaştan tetkikini tensibettik. Sonra Adliye Vekâleti, yani Hükümet muame-lâti şer'îye hakkında teklifatta bulunmuştur. Halbuki muamelâti cezaiye hakkında tetkikatta bulunduk. Muameleyi tesbit ettik. Bunun için encümenin takdim ettiği lâyhâi kanuniye nazâri olan vaziyetlerden sarfınazarla bugünkü vaziyetin ihdas ettiği, emrivakiin ihdas ettiği mecburiyet dolayısıyla hukuku efradı mehmaemken tatmin edebilir ümidiyle bunu vaz'ettik. Binaenaleyh ahkâmı esasiyemizle taban tabana zıt ad-dolunabilecek esasattan değildir. Ve bunda gayrikanuni esasat mevcut değildir. Binaenaleyh bunun ehveni şer olmak üzere kabulünü rica ve istirham eylerim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Hamid Bey teklifiniz derdesti rüyet muamelâti ikmal etmiyor. Fakat iera da etmiyor. Hükümet böyle yapmıyor.

HAMİD B. (Biga) — Kanunun beşinci maddesini mütalâa buyurunuz efendim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Beşinci maddesinde salâhiyet veriyorsunuz.

HAMİD B. (Biga) — İsterse...

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Evet, isterse...

HAMİD B. (Devamla) — Binaenaleyh biz zaten muamelâti hukukiye ve şer'îye ile mahkûmların lehinde mahkûmualayhler hakkında bir mecburiyet tahmil etmiyoruz. Eğer hakka razı olmıyan varsa mahkûm ilâmın tashihi için mahakime müracaat edebilir. Yani bu suretle tesbit ediyoruz. Rica ederim Şükrü Bey biraderimizin izah buyurdıkları veçhile badettefrik bir kadın zeveci âharla tezevvüetmiş, çocuk meydana gelmiş veyahut bir izinnâme almış, tevellüdat vukubulmuş... İşte bunların umumuna teşmil etsek neticesi ne olacaktır? Elbette bunu düşünmek lâzımgelir. Binaenaleyh bizim noktai nazarımızca halen ve âtiyen vukur muhtemel birçok mahaziri bu kanun kökünden koparacaktır, temizliyecektir. Yani buna mecburiyet vardır.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Lâhik ve sabık Adliye Vekillerini ve kanunun lâhinde ve aleyhinde söyliyeneri dinledikten sonra uzunuzadıya söz söylemeye lüzum kalmıyor. Bilhassa Şükrü Beyefendi hemen benim söyliyeeceklerimi tamamen söylediler. Bana bir şey bırakmadılar, yalnız şunu anladım ki Hükümetin ve encümenin teklifi işgal altında bulu-

nan memleketlerde cereyan eden muamelâti ke-enlemyekün addedelim demek değildir. Gerek Hükümet, gerek encümen diyemiyor ki, orada geçen muamelât gayrimesrudur. Bunu diyemiyor. Ve nitekim gayrimesru demenin de imkânı yok. İstinatgâhımız eğer 16 Mart 1336 tarihindeki işgal üzerine Hükümetin ittihaz ettiği kararın ahkâmı mucibince ke-enlemyekün addi hakkındaki kanun ise o kanun gayet sarihtir. İngiliz işgali dolayısıyla İstanbul'da mevcudolan Hükümetin Anadolu'da eidal içinde bulunan bir milleti esaret altında bulundurmasına mâtuftur. O kanunun maksadı sırf budur. O zaman hep o esas üzerine söz söylenmiştir. Eğer muamelât ke-enlemyekün olsun dersek hukuku tasarrufiyeden mütevellit birçok muameleler vardır. Arazi almışlar, satmışlar. Hayvan almışlar, satmışlar. Muamelâti nâs durmamış, günügününe devam etmiş bir muamelât vardır. Bunları durdurmanın nasıl imkânı yoksa nâsın cereyan eden muamelâti adliyesinin de durdurulmasına imkân yoktur. Şükrü Beyin de pek güzel nazarı dikkati celp buyurdıkları veçhile işgal kuvvetleri; işgal ettikleri arazinin sahibi aslisi olan Devletin kanunlarıyla âmil oldukça yapılan muamelât hukuku düvel noktai nazarından mer'idir. Şimdi işgal esnasında işgal kumandanlarının kendi menfaatlerine muvafık olan insanlar lehine olarak kuvvetlerini bilistimal yaptırmış oldukları bir şey varsa bu, bence cebir ve ikrahtır. Yine Şükrü Beyin buyurduğu gibi bunun için ahkâm vardır.

Fakat bâzi ahkâm var ki, tebliğe taallûk ediyor, sonra şahit ikamesine taallûk ediyor. Meselâ şahit ikame etmiş de o şahit şimdi vefat etmiş. Bunlar da ke-enlemyekündür, dersek o şahidi bularak o dâvayı tekrar etmeye imkân yoktur. Bu gibi bâzi ahval vardır ki, Meclisi Âli şu iki tekliften bilhassa Hükümete aidolanını esas ittihaz eder ve diğerleriyle - çünkü diğeri Hükümetin teklifinin mütemmimi mahiyetindedir. - mezeettiğimiz takdirde bir neticeye vusul imkânı hâsıl olur. Hükümetin teklifini esas ittihaz ederiz. Hükümetin teklifinde bulunmıyanları encümenin teklifinden alırsak Şükrü Bey biraderimizin buyurduğu gibi yarın başka bir karar ittihazına mecbur olmayız ve evlâdımız, ensalımız de ittihaz edeceğimiz bu karardan, bu kanundan müteessir olmaz. İkisini meze-delim ve olabilir ki, maddelerin müzakeresinde

yeni tekliflerle kanunu belki daha iyi ve daha güzel bir hale koymak mümkün olur. Binaenaleyh bendeniz teklif ediyorum: Hükümetin teklifi esas olsun ve müzakere edilsin, encümenin serd ettiği hususat Hükümetin maddeleri mevzu bahsolvedukça ilâve edilsin. Bu şekli kabul edersek iyi bir neticeye vâsil olabiliriz.

REİS — Efendim, esas encümenin teklifidir. Kabul buyurulmadığı takdirde Hükümetin teklifi müzakere olunur, o da maddelerde olur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Kabul olunmadığı zamanda kanun kabul edilmemiş mânası çıkmasın. Kabul edilmediği zaman Hükümetin teklifi reye vaz'edilsin.

REİS — Evet efendim.

HAFİZ MEHMED B. (Trabzon) — Arkadaşlar buyuruyorlar ki, işgal kuvvetleri işgal ettikleri memlekette mensub oldukları hükümetin hakkı mülkiyet ve hakkı hükümraniyesi cari olamayacağına nazaran orada icrayı hâkimiyet, icrayı kaza hakkını haiz değildirler; bir muahede ile o memleket diğer bir hükümete verilmedikçe eski hükümetin hukuku kazaiyesi sabittir. Fakat bu bir nazariyedir. Şunu halletmek için meseleyi ikiye ayırmak lâzımgelir. Eğer işgal esnasında bütün hükkâm ahaliyle tehcir edilmiş ve yeni gelen ordu oraya halkın umurunu tedvir için kendi tarafından kendi hükümdarı tarafından hâkim vaz'etmiş ise mesele başkadır. Eğer işgal âdiyen meselâ, İstanbul'da olduğu gibi vâkı olmuş ve bizim salâhiyeti kazaiyemiz hiç ihlâl edilmemiş, kemakân icra edilmiş olduğuna nazaran meseleyi ayırmak lâzımgelir. Bendenizin noktai nazarıma göre meselâ İznir havalisindeki işgalin mahiyeti başkadır, İstanbul'daki başkadır. Çünkü Anadolu'da işgal ettikleri yerlerde hâkimlerimizi azlettiler, kendi taraflarından hâkimler tâyin ettiler. Bir kere hâkim tâyini hukuku hükümraniyeden olmasına nazaran bizim tâyin etmediğimiz hâkimin hükmünü kabul etmek doğru değildir. Çünkü o hâkim esasen merciinden sâdır olmuş bir salâhiyete binaen icrayı kazaya mezun değildir.

LÜTFİ B. (Malatya) — Âhaddan bir adamdır.

HAFİZ MEHMED B. (Devamla) — Yani meseleyi en ziyade bu noktadan ayırmak lâzımgelir. Eğer hükmü veren bizim Hükümetimiz

tarafından mansup bir hâkimse esasen bizim kavanini meriyemizle âmîl olduğuna nazaran bu husustaki hükümler hakkında bu kanun doğru olamaz. Fakat demin arz ettiğim gibi, bizim hâkimlerimiz kovulmuş, orada icrayı kazaya gayrimezun bir hükümet tarafından tâyin olunan hâkimler tarafından verilen hükümler varsa bunlar keenlemyekündür. Bendenize mesele mahiyeti bundan ibarettir.

Binaenaleyh hükmü veren hâkim bizim tarafımızdan mansup bir hâkim ise ve hakkı kazaya mezun ise hükmü doğrudur. Yok eğer bizim tarafımızdan mansup hâkim değilse hükmü keenlemyekündür. Hukukan mesele budur.

HAMİD B. (Biga) — Bir sual soracağım.

HAFİZ MEHMED B. (Trabzon) — Buyurun efendim!

HAMİD B. (Biga) — Fikri âlilerine nazaran hükmü muteber addedilecek olan mahkemeler Hükümeti Milliye tarafından işgal sahalarına gönderilen mahkemeler midir? Sonra Diyanı harblerin, fevkalâde mahkemelerin verdiği hükümler keenlemyekündür. Sonra İstiklâl mahkemelerinin hükümleri vardır. Bunlar ne olacaktır?

HAFİZ MEHMED B. (Devamla) — Arz edeyim. Mahakimi cezaiye hakkında bir işgal kumandanının verdiği hükmü biz icra edeceğiz demek artık abestir. Bunun hakkında kanun yapmaya lüzum yoktur. Yalnız noktai nazarımız Hükümeti Milliye tarafından mansup hükkâm veyahut eski Hükümet tarafından mansup hükkâm hakkındadır. Bendenize oraya işgal edineye kadar Hükümeti sabıkânın salâhiyeti kazaiyesi orada kemakân cari olduğundan orada icrayı ahkâm eden hâkimlerin verdiği hükümler doğrudur ve bunlar mecburiyülnifazdır.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) — Bendenizin ifadatım bilhassa Şükrü Bey tarafından yanlış anlaşılmıştır. Birkere bendeniz yalnız salâhiyeti kazaiye cihetinden dolayı zamanı işgalde verilen hükümlerin mülga addolunmasını söyledim. Fakat bundan başka daha bir söz söyledim ki düşmanın tahtı kahr, taziyik ve nüfuzunda olduğu müddetçe tâbirini de kullandım. Bir kere salâhiyeti kazaiyeyi tetkik edelim.

Beyefendiler, Hukuku Düvel kavaidine göre işgal olunan bir memlekette sabık Hükümetin

hakkı hükümransini baki olarak düşünüyorlar. Güzel, insanca bir düşünce. Fakat bir ke-re meseleyi vukuata tatbik edin. Acaba Yunan Hükümeti işgal ettiği yerlerde Hukuku Düvel kavaidini tatbik etti mi? Yaktığı evler, yıktığı hanmanlar o Hukuku Düvel kavaidinden miydi? Evet efendiler; onun işgali insani ve askerî bir surette değil canavarca bir işgaldir. Yaktı, yıktı, memleketi harabetti, bekâretleri bozdu, her türlü mazalimi yaptı. Bu mazalimin içinde hükkâmın vicdanları müsterih kaldı mı? Müsterih kaldığını dâva eden hangi hukukçumuz var? Evet düşmanın tesir ve nüfuzıyla verilen hükümler keenlemyekündür. Bunlar için bizim de ahkâmı umumiye-mizde mevad vardır buyurdular. Fakat bu mesele iki şahıs arasındaki cebir ve ikrah gibi midir? Yoksa iki devletin birbiriyle harb edip topuyla, tüfeğiyle gelip bir memleketi yakıp yıkması, bütün insanları müthiş bir kahr altında bulundurması mı şeditir? Onun için bunu iki şahıs arasındaki cebir ve ikrahe benzeterek kavaidi asliyemize tevfiik ederek şu dâvada cebir ve ikrah olmuş mu, olmamış mı demek fuzulidir. Orada verilen hükümlerin hepsi düşmanın tahti kahr ve nüfuzunda olarak verilmiştir. Yalnız orada kahr ve nüfuz tesiriyle hüküm vermesini istemiyen hükkâm çekilirler. Ve çekilmelidirler. O mevkiye oturdular mı behemehal tahti nüfuzda ve tahti tesirdedirler. Sonra, Şükrü Bey buyurdular ki; mevaddı cezaiyede hakkı kazayı kabul

edemeyiz, mevaddı hukukiyede kabul ederiz. Her ikisinde de, mevaddı hukukiyede ve mevaddı şer'iyede ticariye ve cezaiyede her hüküm mamulün-bih değildir. Çünkü tahti tesir ve kahrda verilmiştir. Salâhiyeti kazaiyeyi haiz bir hâkim tarafından verilmiş bir hüküm değildir, onun için şayanı kabul değildir, ahkâmı cezaiyede hukuku umumiye olduğu için tarafeynden birisi iade et-sin, etmesin behemehal yeniden tetkik etmek lâ-zımdır. Fakat mevaddı hukukiyede hukuku umumiye olmadığı için şahısların dâvasıyla olur. Hükkümetimiz yine ilân eder. Yunanlılar tarafından verilen bütün ahkâm keenlemyekündür der. Zey-di davet edip de gel senin bir hukuk dâvan var diye celbetmez ya. Ashabı deavi kendikendilerine gelir ve dâva ederse dâvasına bakılır, etmezse ka-lır. Çünkü hukuku umumiye yoktur. Yalnız Hak-kullaha taallük eden mevad vardır ki, ahkâmı şer'iyede nikâh, talak; bunlar hakkında da bizim kitabımız sakit değildir. Bunlar hakkında da ah-kâmı şer'iyeye ve kanuniye ne ise o tatbik olunur.

Sonra Abdülkadir Kemalî Beyefendi bir de alım - satımdan bahsetti. Eğer biz ahkâmı keenlemyekün addedersek, birtakım eşhas arasında alım - satımlar var. Arazi almışlar, satmışlar, bil-mem ne yapmışlar. Bu gibi nas beyninde muame-lât başkadır, hâkimin verdiği hüküm başkadır. İki müslüman, düşman memlekette birisi alır di-ğeri satar. Bendeniz bunun mevzuubahsedilmesine lüzum görmüyorum.

REİS — On dakika teneffüs.

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 3,40

REİS — Birinci Reisvekili Hüseyin Avni Beyefendi

KÂTİP : Hakkı Bey (Van)

* REİS — Celseyi açıyorum, söz Lûtfi Bey Ma-latya'nındır. (Yok sesleri)

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu)
— Efendim Sivas Mebusu Muhteremi Taki Efen-di; benim hukuku tasarrufiyeye taallük eden söz-lerimi yanlış telâkki etmiş. Halbuki hukuku ta-

sarrufiyeden maksadım senedatı hakaniyenin te-mellüke taallük eden kısmında tapu senetleri alan-ların hukukları mevzuubahsedilmek istenilmiştir. Dışarı çıktığımdan bilistifade sözümü tevîl bu-yurmuşlar.

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Efendim ben-

deniz zannediyorum ki bu mesele münakaşaya değmez bir şeydir ve gayet basittir. Çünkü bizim Hükümetimiz; yani Hükümeti İslâmiye, favdaviyeti katiyen kabul etmez eğer biz tahtı işgalde bulunan müslümanların ahkâmı cezaiye ve hukukiyesini işgal esnasında keenlemyekün hükmünde addedersek favdaviyyeti kabul etmiş olacağız, favdaviyyeti ise islâmiyet sureti katiyede reddeder, favdaviyyet yok. Gelelim taklit ve taklidi kaza meselesine: Taklit ve taklidi kaza icrası kabil olmıyan yerlerde Cumhuriyeti müslimân namına icrayı hükümet edilir. Çünkü islâmiyette favdaviyyet yoktur. Eğer biz her yerde taklit ve tekallüdü kaza arıyacak olursak bugün Hindistan'da sakin (60) milyon müslümanda ne taklit ve ne de tekallüdü kaza vardır. Oradaki müslümanlar favdaviyyet içinde midirler? Hayır. Çünkü oradaki müslümanlar Cumhuriyeti müslimân namına icrayı ahkâm ediyorlar.

Bizim ahkâmı fikhiyemizde babülistilâ denilen faslı mahsus vardır ki bu mesele orada aynen müctehed ve müsbettir. Gelelim kavanin kısmına: Malûmlâileridir ki 1330 senesinde Kayzer Vilhelm Belçikayı istilâ ettiği zaman bir karar ısdar etti ve dedi ki: Belçika memleketinde verilen hükümler Belçika Hükümeti namına verilecektir. Çünkü Hukuku Devlet kavaidi iktizasındandır. Eğer biz kâffe ahkâmı keenlemyekün addedersek bunun altından bir anarşi zuhur eder ve bunu da böyle bilmelidir. (Bravo sesleri) Binaenaleyh efendiler o zaman da - işgal esnasında - verilen hükümleri tetkik etmelidir. Eğer bizim kavanini sarıhamız ve usulü fikhiye ve ser'iyemize muvafık ise febiha, değilse reddolunur. Mesele bundan ibarettir.

HAFİZ MEHMED B. (Trabzon) — Yunan Hükümeti tarafından tâvin olunan bir hâkim bizim kanuna tevfiikan hüküm vermişse muteber midir?

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Yani Yunan Kırâlı tarafından mı?

HAFİZ MEHMED B. (Trabzon) — Yunan Hükümeti tarafından mansup bir hâkimin verdiği karar bu kanuna tevfiikan muteber midir?

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Cumhuriyeti İslâmın revî inzimam etmişse olur.

HAFİZ MEHMED B. (Trabzon) — Hayır hayır, Yunan Kırâlı tâyin etmiştir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim Adliye Vekili Beyin o mukarreratın keenlemyekün addi hakkında husule gelen vaziyete dair oldukça malûmatı olduğuna kaaniim. Çünkü bu hususta memaliki meşguleden kendisine çok mektuplar gelmiş ve birçok da açık mektuplar yazılmıştır. Sonra İstanbul'da müracaat etmiştir. İzahat versinler, meseleyi gayet tabii olarak hallederiz.

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. (Kayseri) — Efendim, Refik Şevket Beyin buyurduğu gibi; hususi mektuplar, açık mektuplar yazılmış ve alınmış olabilir. Hususi mektup yazana hususi cevap, açık mektup yazana da açık cevap verip vermemekte muhtarım. Beyefendi Hazretlerinin kendilerine ait bir sualleri varsa burada irat buyurabilirler. Verdiğim cevabı kâfi görmezlerse kaani olmadıkları takdirde...

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Yanlış talâkkiye lüzum yoktur. İşte efendim; İzmir'de çıkan bir gazete, bu vaziyeti ilân ediyor. Bu mukarreratın aynını Hazine dâvavekili mektup suretinde yazıyor ve bunu yazan salâhiyattar bir zattır. Tabiatıyla alâkadar olduğunuz İstanbul Barosunun size müracaatını işittik. Bunun keenlemyekün addinde ne gibi vaziyeti hukukiye tahaddüs edecektir, yani anarşi olacak mıdır? Bunun için biraz tenvir edilmeliğimizi istiyoruz.

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. (Kayseri) — Efendim demince de zannedirim ki izah ettim.

HACI ŞÜKRÜ B. (Diyarbakir) — Ama biraz daha hızlı söyle;

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. (Devamla) — Demince de biraz izah ettim. Heyeti Celilenin tanzim ettiği kanunlara ve şimdikiye kadar birçok sebepler tahtında verdiği kararlara nazaran bu hükümler keenlemyekündür, dedim. Bilfarz İstanbul'da tanzim edilen vekâletnâmeler muteber midir; değil midir? Diye Meclisi Âliden bir karar geçmiştir ve İstanbul'ca yapılan hiç bir muamelenin muteber olmadığına Meclis karar vermiştir zannedirim.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Karahisarı Şarki Mebusunun teklifidir, bu Adliye Encümeninden çıkan şey.

YUSUF B. (Denizli) — O, ukudat hakkındadır.

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. (Devamla) —
 Sonra efendim; arkadaşların pek güzel izah buyurdıkları ve hile hukuku düvel ve beynelmilel nazarı itibara alınacak olursa ilhak tasdik edilmedikçe mahallî kavanini ve mahallî mahkemeleri cereyan eder. Fakat bu vaziyette hal berakistir. Refik Şevked Beyefendinin pekâlâ bildikleri ve hile; bu işgal çeşit çeşit başlamıştır. mesele Adana'nın işgali başka türlü olmuştur. Adana'da Kumandanlar tarafından kararname istar olmuş ve o kararname bilhassa mahakimi cezaiyede mamulünbîh olmuş ve onlara göre binayı hükmedilmiştir. Bilfarz yine Adana'da biliyorsunuz ki merhun ve mahez emlak üzerinden bir emirle merhuniyet ve mahezuyet ref'edilmiş, mahkemede bunu nazarı dikkate almış, buna göre hüküm vermiştir. Sonra efendim sevr denilen muahedenin hududu dâhilinde kalan yerlerde, 15 Mayıstan 1 Ağustos 1336 tarihine kadar vaktiyle tâyin edilen hükkâm, ifayı vazife etmiş, Ağustos 1336 tarihinden sonra düşman «Ben bu yerleri ilhak ettim» Demiş, o mahkemeleri ilga etmiş ve yerine işgal mahkemeleri ikame etmiş. Bursa'da heyeti hâkime bir müddet devam etmiştir. Düşmanlar hâkimlerden beynediklerini tebdil etmiş, beyendiklerini ibka etmiş veyehut nazarı dikkatlerini celbetmeyenler vazifesine devam edebilmiştir. Eskişehir'de Bidayet mahkemesini kaldırmış, orada buna lüzum yoktur, divanı harb kâfidir demiş. Bu tetkikat neticesini hulâsa edecek olursak her yer için ayrı ayrı kanun yapmak lâzımgelir. Bu da mümkün mü?

REFİK B. (Konya) — Bendeniz zannediyorum ki Refik Şevked Beyefendi şu eiheti anlamak istiyorlar. Meclise arz edilen şu teklifi kanuni dolayısıyla verilecek hükümlerin keenenlemyekun addi takdirinde ne kadar eşhas mutazzarır olacaktır? Adiliye Vekâleti şimdikiye kadar bu hususta ihşai bir malûmat edinebilmiş midir? Adliye Vekilinin bu noktadan Meclisi Âliyi tenvir buyurmasını istiyorlar. Sualleri bu noktai nazardandır. Evet hakikaten muhtelif şekillerde işgaller vardır; İzmir'in, İstanbul'un, Bursa'nın, Afyon Karahisar'm, Eskişehir'in işgalinde ne kadar hüküm verilmiştir? Hukuka, cezaya ait ne kadar ilâmat vardır? Ve teklif edilen şu ahkâma tevafuk eden ne kadar malûmat vardır?

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. (Kayseri) —
 Efendim elimizde ihşai bir malûmat yoktur. Ma-

lûmuâlileridir ki, birçok mahkemeler, bütün kuyudatiyle beraber muhtarik olmuştur. Sonra tasavvur buyurunuz ki, bir yer üç sene, üç buçuk sene kadar işgal altında kalmıştır. Tabii bu müddet zarfında tarafeyn mahkemeye müracaat etmiş ve birçok hükümler alınmıştır. Birçok evrak vardır. Adedini istiyorsanız şimdi hatırımda yoktur.

REFİK B. (Konya) — Noktai nazarnız yani keenenlemyekün addetmiyelim.

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. — Efendim arz ettim. Elimizdeki ahkâma nazaran keenenlemyekün olması lâzımgelir. Mahkemei Temyizin içtihadı budur. Meclisi Âlinizin kanaati de budur. Nitekim Yunanlılar zamanındaki Aşar Senedatinin muteber olması için ayrıca Meclisi Âli de bir madde kabul etmiştir. Demek ki keenenlemyekündür.

HAFİZ MEHMED B. (Trabzon) — O muamele başka, ilâm başka, mahkememin hükmü başka.

ADLİYE VEKİLİ RİFAT B. — Bunların keenenlemyekün olmasıyla maslahatı umumiyenin fazla, bisûd mahkemelerde sürünmesini nazarı dikkate alan vekâlet şu teklifi kanununin kabulünü rica etmektedir.

REFİK B. (Konya) — Efendim mesele hem basit, hem de çok mühimdir. Arkadaşlarımız gerek ahkâmı fıkhiyeye ve gerek hukuku beynelmilele istinaden çok mühim malûmat ita buyurdular. Burada düşündüğümüz zaman Hukuku Beynelmîlel noktasından oraların ilhaki tarafımızdan kabul edilinceye kadar bütün mahakimin vermiş olduğu mukarreratın muteber olması tabiidir. Ahkâmı esasiye ve fıkhiyemiz itibariyle düşündüğümüz vakit Nusrat Efendi Hazretlerinin çok güzel işaret buyurdıkları ve hile esasatı, islâmiye anarşiyi, favdaviyyeti hiçbir vakit kabul etmemiştir. Şu halde oradan verilen hükümler şu noktai nazardan keenenlemyekündür demek için düşünmek lâzımdır. Ve zannedirim böyle düşündüğümüz takdirde bu sözü söylemek için esbabı fıkhiye ve mantikiye ve kanun yoktur. (Bravo sesleri) - Aneak bizi - burada bu kanun üzerinde söz söylemeye sevk eden maksadı hakiki zannediyorum ki, kanunların vaz'ı ve tedvininde her vakit esas olduğu ve hile menfaati âmme mülâhazasıdır. Biz burayı düşünürüz. İşin bir esas, bir de şekli hakikisi vardır, içyüzü vardır. İzmir'de Yunanlıların her surette kahr suretiyle, cebir suretiyle, şiddet ile buldukları bir devre-

de orada bulunan hâkimlerin vermiş oldukları hükümler velevki esasatı hukukiye noktasından muvafık tanınsa bile icyüzünü düşündüğümüz zaman, böyle bir kararın muvafık olduğunu tasdik ettiğimiz zaman mutazarrır olacak dindaşlarımızın vaziyeti hiç şüphesiz gözlerimizin önünde arzı endam eder. İşte bunu düşündüğümüz zaman menfaati âmme mülâhazasına binaen buna bir şekli muvafık aramak ve vermek mecburiyetindeyiz. O da ne olabilir? Bir teklif. Hükümet tarafından bir teklif de Encümeni Adliyeniz tarafından Heyeti Celilenize arz edilmiştir. Her ikisi nazarı dikkate alındığı zaman arz ettiğim esas nazarı dikkate alınarak bir şeklihal esasına müstenittir. Bendeniz tetkik ettim. Adliye Encüminin mazbatasında teklif ettiği esasta bir, iki noksan olmakla beraber aynı noksan Hükümetin teklifinde de mevcuttur. Hükümetin teklifinde bir mesele nazarı dikkate alınmış Encümen onu nazarı dikkaten dūr tutmuş. Meselâ Hükümetin teklifinin ikinci maddesinde derdesti rüyet bulunan ve henüz intacedilmemiş olan mesele bulunduğu noktadan devam olunacak. Bir şartla: Hâkim ahkâmı esasiye ve kanuniyemizle kabili tefik bulduğu taktirde kaldığı noktadan devam edecek ahkâmı esasiye ve kanuniyemiz menafi görürse o dāvaya yeniden bakacak encümen ise bu noktada yalnız bulunduğu noktadan dāvayı yürütecektir diyor. (Anlıyamadık sesleri) Arz edeyim, okuyayım efendim.

(Bidayeten veya istinafen henüz hükme rap-tedilmemiş bulunan deavii şer'îye ve hukukiye-ye dair esnayı işgalde cereyan etmiş olan muamelât ve muhakematın ikmali işbu kanunun tarihi meriyetinden itibaren bir ay zarfında alâkadaramı tarafından mahakimi aidesine bilmüraca talebolunabilir. Talebi vâkı üzerine teşkili tarafeyn ile tetkikatı muktaziye bilicra muamelât ve muhakematı mesbuka hukuku tarafeyne müessir olacak surette ahkâmı esasiyei kanuniyeye muhalif görülmediği takdirde intaç ve mugayiri kanun nokta görüldüğü halde nakatı mezkûreden sonra cereyan eden muamelât ve muhakemat iptal olunarak usulü dairesinde muhakeme rüyet ve ikmal edilir.)

Encümenin (A) fıkrası:

(Derdesti rüyet bulunan deavi ve muamelât usul ve kavanini mevzua dairesinde rüyet ve intacolunur.)

Yine bu şekilde arz ettiğim gibi Hüküme-

tin teklif ettiği kanunun beşinci maddesiyle encümenin (D) fıkrasını tevhidetmek zaruridir. Şu mâruzatından hâsıl olan netice kanunun heyeti umumiyesi üzerinde daha ziyade uğraşmı-yarak maddelere geçmek ve encümenin teklif ettiği kanun lâyihası üzerinde mütalâa yürüt-mek ve icabettiği zaman Hükümetin teklifinde görünen bâzı esasatı encümen mütalâatıyla teklif ederek çıkarmak zaruridir. Burada daha mühim bir mesele kalıyor: İstanbul'un vaziyeti, arkadaşlarımdan soruyorum. İstanbul'un vaziyeti ile İzmir'de, Eskişehir'de, Afyon Karahisar'ında olan vaziyet - ki onlar da edvara münkasendir - işgal devresi, ilhak devresi, bu devrelere aidolan muamelât ile İstanbul'a aidolan muamelât arasında fark var mıdır? Yok mudur? Bunu Adliye Vekili lûtfen izah buyursunlar. Bendeniz zannediyorum ki: İstanbul'un vaziyeti büsbütün başkadır. Eğer biz oradan verilen hükümler üzerine bir tetkiki esası kabul edecek olursak içinden çıkılmaz bir hale gelecek ve birçok eşhasın hukukunu - böyle bilmiyorum ne diyeyim - bu noktada canlı bir tetkik neticesi izah etmiş olacağız. Buna Heyeti Muhteremenizin ayrı bir eihet düşünmesi, kabul etmesi zarureti vardır.

MUFİD Ef. (Kırşehir) — Ne gibi esbapla? Zatiâlinizin fikri nedir? Onu da anlasak olmaz mı?

REFİK B. (Devamla) — Maddelerde söyliyeeğim.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Efendim bir zamanda, bir mekânda iki hükme, yek diğerine mugayir icrayı mahakeme ve itâ olunmuş ilâmlara tesadüf edeceksiniz. Bir mahkemenin reisi Ali Efendi; namı namii Hazreti milliyecrayı hükme mezundur.

HULÜSİ B. (Karahisari Sahib) — Yalıtır, kelimeî şehadet getir.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Devamla) — İkinci isisi namı namii kraliyeti penahiye itayı hükme mezun bir reis. Şimdi bir mahkemenin reisi Yorgi olduğu taktirde tabii o mevcut kavanini Yorgice düşünür. Kavanini mevzua dairesinde düşünmez. Onun gözü Atina'ya bakar, diğer reis ise gözünü Hakkaniyeti islâmiye ve dinayet dairesinde mevzu ve mer'i olan kavanine atfeder. Şimdi devletlerin hududu dâhilinde, kendisine çizilen bir hudut dâhilinde salâhiyeti kazaiye ve-

rılmış olan ve o salâhiyeti kazaiyenin icrası için şurut ve kuyut vaz'edilmiş olan mahkemelerden verilen ilâmın icrası için zabıtası, askeri mevcudolmak lâzımgelir. Bu bir kere mefkuttur. İkincisi, Askerî noktayı nazardan ikrah vardır. İkraha olan cebrolan bir hüküm ve karar acaba ne dereceye kadar havsalai hukuka sığar? Cenabı Hak buyuruyor ki: (Ve yestahlefünne... ilâh) Kâfirler tarafından müslümanlar üzerine verilen hükümler katiyen gayrisahihtir ve hakkı kazaları yoktur. Küffarın müslüman üzerine hakkı kazasını kabul etmek esasatı şer'iyeye mugayirdir ve hâkimiyeti dâhiliyeye de mugayirdir.

Efendiler devletlerin iki hakimiyeti vardır. Bir hakimiyeti dahiliyesi ve biir de hakimiyeti hariciyesi. Yunan ve Atina'dan gelen emirler ve kanunlar dairesinde verilen ilâmat bendenizce bir paçavradır, onu yırtıp, kendi gibi paçavraların suratına atmalıdır.

Efendiler ben zannediyorum ki; serbest, hukuk dairesinde verilmiş hiçbir ilâm yoktur. Herhalde o, süngüden korkarak, Palikaryaların tehdidinden cebrinden korkarak verilmiş hükümlerdir. O, ilâmat bâtıldır. Gerek esasatı hukukiye, gerek esasatı siyasiye ve gerek esasatı dâhiliye noktasından bâtıldır. Binaenaleyh bu kanunu kabul etmek demek, Devletin hakimiyeti dâhiliyesini, Devletin hakimiyeti milliye ve

diniyesini hâleldar etmek demektir. Binaenaleyh bunun reddi taraftarıyım.

REİS — Efendim kiyafet hakkında takrir var, heyeti umumiyesinin müzakeresinin kifâyetini rayiâlilerine vaz'ediyorum; heyeti umumiyesinin müzakeresinin kifâyetini kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Kabul buyruldu efendim.

Takririn diğer fıkrası maddelere geçilmesine dairdir.

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir; heyeti umumiyesinin kabulüyle maddelerin müzakeresine geçilmesini tekelif ederim.

Biga
Mehmed

REİS — Efendim; Mehmed Beyin takriri maddelere geçilmesi hakkındadır. Maddelere geçilmesini kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Ekseriyetle kabul edilmiştir efendim.

2. — *Memurun Muhakemat Tetkik Heyetine Birinci Şubeden gösterilen namzetler.*

REİS — Efendim birinci şube Muhakemat Heyeti için namzet gösteriyor. Rica ederiz, ikinci şube de yarın namzetleri gösterebilir. Pazartesi günü intihap yapılacaktır. pazartesi günü içtima edilmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

Hitamı celse saat : 4,5

2. — *Sinop Mebusu Rıza Vamık Beyin, Sırbistan'daki ahali müslimeye dair suali ve Hariciye Vekâleti Vekili Rauf Beyin tahriri cevabı*

Riyaseti Celileye

Sekenei hazırai müslimesi yarım milyonu, serveti islâmiyesi milyarları mütecaviz Sırbistan'daki ırk ve din kardeşlerimizin vaziyeti hazıraları ve hukuku mülkiyetleri hakkında mütte-haz tedabir ile Sırb Hükümeti ile vaziyeti hukukiye ve siyasiyemizin izahını Hariciye Vekâleti Vekilinden sual eylerim.

Sinob Mebusu
Rıza Vamık

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

13 Kânunisani 1339 tarihli ve 2590/6401 adedli tezkeresi âliyelerine cevaptır. Sırbistan'da kalan veya ihtiyari hicret eden ahali İslâmiyenin hukuku tasarrufiyeleri hakkında lâzımgelen teşebbüsâtın icrasıyla neticeden mâlumat itası Heyeti Murahhasa Riyasetine tabliğ olunmuştur. Sırbistan Hükümetiyle hali sulh henüz avdet etmemiştir. Lozan Konferansı neticesinde taayyün edecektir. Vaziyeti siyasiye bu şekildedir efendim.

Hariciye Vekâleti Vekili
Hüseyin Rauf

İçtimai âti ruznamesi

1. — Zaptı sabık hülâsası
2. — Evrakı varide
Adliye Encümeni mazbataları
Evkaf Avans Kanununun müzakeresi

